

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Συνομιλιακοί Δείκτες της Κυπριακής
Η περίπτωση του τάχα

Κώστας Παπαπέτρου
Α.Φ.Τ.: 11100781

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Δρ. Σταυρούλα Τσιπλάκου

Ιούνιος 2017

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Συνομιλιακοί Δείκτες της Κυπριακής
Η περίπτωση του τάχα

Κώστας Παπαπέτρου
Α.Φ.Τ.: 11100781

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Δρ. Σταυρούλα Τσιπλάκου

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Ιούνιος 2017

Περίληψη

Οι συνομιλιακοί δείκτες αποτελούν τη γλωσσική κατηγορία γύρω από την οποία στρέφεται το ενδιαφέρον της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, η εν λόγω μεταπτυχιακή εργασία επικεντρώνεται στη μελέτη και εξέταση του συνομιλιακού δείκτη *τάχα* της Κυπριακής μέσα από καθημερινές συνομιλιακές διεπιδράσεις των φυσικών ομιλητών/τριών της Κυπριακής, αποσκοπώντας στην ερμηνεία του τρόπου λειτουργίας και χρήσης του.

Στο πρώτο και εισαγωγικό μέρος διατυπώνεται το ερευνητικό πρόβλημα και καθορίζεται η αναγκαιότητα και σπουδαιότητα της έρευνας του συνομιλιακού δείκτη *τάχα* της Κυπριακής. Ειδικότερα, τόσο το περιγραφικό όσο και ερμηνευτικό κενό αναφορικά με τον εν λόγω συνομιλιακό δείκτη καθώς και η ανάγκη μιας ενιαίας ερμηνευτικής αντιμετώπισης των λειτουργιών των συνομιλιακών δεικτών όχι μόνο συνιστούν τα ερευνητικά προβλήματα, αλλά και καθιστούν χρήσιμη και απαραίτητη την εκπόνηση της συγκεκριμένης ερευνητικής εργασίας. Η πραγματική όμως πρόκληση για την πραγματολογική ανάλυση του συνομιλιακού δείκτη *τάχα* της Κυπριακής είναι η επίτευξη μιας ενιαίας ερμηνευτικής προσέγγισης της πληθώρας των λειτουργιών του. Ως εκ τούτου, η μεταπτυχιακή αυτή εργασία επιχειρεί να προτείνει μια ενιαία σημασιολογική/πραγματολογική ανάλυση των επιφανειακά ποικίλων λειτουργιών του εν λόγω συνομιλιακού δείκτη, στοχεύοντας να εντοπίσει ένα ελάχιστο πυρήνα σημασίας τέτοιο, που να επιτρέπει να συνάγεται το/η κατάλληλα επιδιωκόμενο/η σε κάθε περίπτωση νόημα/συνομιλιακή λειτουργία από τον/την ομιλητή/τρια.

Στο δεύτερο μέρος, όπου προσδιορίζεται το βιβλιογραφικό θεωρητικό πλαίσιο, οριοθετείται η κατηγορία των συνομιλιακών δεικτών, παρατίθενται τα χαρακτηριστικά τους και παρουσιάζονται οι κυριότερες θέσεις δύο θεωρητικών προσεγγίσεων, αυτές της Θεωρίας των Γλωσσικών Πράξεων και της Θεωρίας της Συνάφειας, που θα αποτελέσουν τη βάση για την πραγματολογική ανάλυση του *τάχα* της Κυπριακής. Η κύρια έμφαση του θεωρητικού μέρους εντοπίζεται στην πραγμάτευση των προτάσεων ανάλυσης των συνομιλιακών δεικτών σύμφωνα με τα πιο πάνω θεωρητικά πλαίσια.

Στο τρίτο μέρος επιλέγεται το *τάχα* της Κυπριακής και επιχειρείται συστηματική και εις βάθος διερεύνησή του. Σε πρώτο στάδιο, αναφέρονται οι λεξιλογικές και

σημασιολογικές περιγραφές του *τάχα* και στη συνέχεια επιδιώκεται η ένταξή του στην κατηγορία των συνομιλιακών δεικτών. Αναλύεται ακολούθως ο συνομιλιακός δείκτης *τάχα* της Κυπριακής κάτω από την οπτική της Θεωρίας των Γλωσσικών Πράξεων και της Θεωρίας της Συνάφειας με παράλληλες αναφορές και συγκρίσεις με τον αντίστοιχο συνομιλιακό δείκτη της Κοινής Νέας Ελληνικής. Πιο συγκεκριμένα, ο συνομιλιακός δείκτης *τάχα* της Κυπριακής εντάσσεται στο πλαίσιο ανάλυσης της Θεωρίας Γλωσσικών Πράξεων, όπου εντοπίζονται διάφορα προβλήματα περιγραφικής και ερμηνευτικής ανεπάρκειας των λειτουργιών του *τάχα* της Κυπριακής, που οφείλονται στις θεωρητικές γραμμές ανάλυσης της συγκεκριμένης προσέγγισης. Ο συνομιλιακός δείκτης *τάχα* της Κυπριακής εντάσσεται, μετέπειτα, στο πλαίσιο της Θεωρίας της Συνάφειας όπου εξετάζεται η αληθιακή (truth-conditional) ή μη υπόστασή του, η συνεισφορά του στη ρητή ή υπόρρητη πλευρά της επικοινωνίας αλλά και η εννοιολογική (conceptual) ή διαδικαστική (procedural) σημασία του.

Στο τέλος, συγκεντρώνονται τα συμπεράσματα της μεταπτυχιακής αυτής εργασίας, όπου και αναδεικνύεται ότι η Θεωρία της Συνάφειας παρέχει μια οικονομική και επαρκώς περιγραφική πραγματολογική ανάλυση για την πληθώρα των λειτουργιών του *τάχα* της Κυπριακής κάτω από τους άξονες αληθιακή (truth-conditional) ή μη υπόσταση, για τη συνεισφορά του στη ρητή ή υπόρρητη πλευρά της επικοινωνίας αλλά και την εννοιολογική (conceptual) ή διαδικαστική (procedural) του σημασία. Κύριο συμπέρασμα είναι ότι ο ΣΔ *τάχα* της Κυπριακής μεταφέρει τη βασική πυρηνική σημασία της αμφισβήτησης αναφορικά με τις προθέσεις, στάσεις, συναισθήματα του/της ομιλητή/τριας και χρησιμοποιείται όταν η νοητική πραγματικότητα του/της ομιλητή/τριας δεν συνάδει με την κατάσταση πραγμάτων στον κόσμο.

Summary

This dissertation is concerned with the linguistic class of discourse markers. In particular, it examines and analyses the Greek-Cypriot (GC henceforth) discourse marker "*taha*" based on informal speech data of Greek-Cypriot native speakers. Its main aim is to interpret the linguistic functions and uses of the GC discourse marker "*taha*".

The first and introductory chapter identifies not only the research problem but also the necessity and the significance of the present dissertation. There is a lack of research work on both, descriptive and explanatory levels, concerning the GC discourse marker "*taha*". In addition to this, a unitary treatment of the many functions of "*taha*" establishes the significance and justifies the need for the completion of this dissertation. The real challenge of the pragmatic analysis of the GC discourse marker "*taha*" is to provide an economical and explanatory approach of the variety of its semantic and pragmatic properties. Hence, this dissertation attempts to propose an economical and unitary semantic/pragmatic analysis of the superficial variety of functions of the specific GC discourse marker, aiming at pointing out the minimum semantic content of "*taha*" that allows the speaker to deduce, in each case, the appropriate meaning/conversational function.

The second chapter discusses the literature review where the linguistic class of discourse markers is defined, their features are specified and the basic tenets of two theoretical frameworks, Speech Act Theory and Relevance Theory, are illustrated. The main focus of the literature review is on highlighting the key points that should be taken into account for conducting a pragmatic analysis of the discourse markers within the above mentioned theoretical frameworks.

In the third chapter the GC marker "*taha*" is systematically and in depth investigated according to the speech-act and relevance-theoretic framework. Firstly, the lexical and semantic properties of "*taha*" are described and secondly its classification into the linguistic category of discourse markers is attempted. GC "*taha*" does not only have evidential and/or hearsay properties but it has many additional functions. Moreover, the GC discourse marker "*taha*" is explored within the speech-act and relevance-theoretic framework parallel and in comparison with the accordingly Modern Greek discourse

marker. To specify this, the GC discourse marker "*taha*" is examined and analyzed within a speech-act framework where several problems are encountered concerning the descriptive and explanatory aspects of its functions. These problems are derived from the theoretical guidelines that speech-act theory proposes. Furthermore, the GC discourse marker "*taha*" is investigated within the relevance-theoretic framework where the truth-conditional or non-truth conditional status of "*taha*" is been treated alongside with its contribution to the explicit or implicit aspect of communication or whether it encodes conceptual or procedural information.

In the last chapter the conclusions of the present dissertation are discussed indicating that Relevance theory provides an economical and adequately descriptive pragmatic analysis which explains all the different functions of the GC discourse marker "*taha*". That is because the relevance-theoretic framework, not only, makes use of distinctions such as truth-conditional and non-truth conditional, explicit or implicit aspect of communication, conceptual or procedural meaning, but also examines on which side of them the discourse markers fall. The main claim of this dissertation is that the GC discourse marker "*taha*" conveys the basic semantic content of impeachment expressing the attitude or feelings of the speaker that dissociate him/her from the proposition expressed. That is why it is used when the mental representation of the speaker is not compatible with the state of affairs in real world.

Ευχαριστίες

Πρώτιστή μου υποχρέωση είναι να εκφράσω θερμές ευχαριστίες στην επόπτριά μου, κ. Σταυρούλα Τσιπλάκου, η οποία υπήρξε, όλο αυτό το διάστημα που χρειάστηκε για να ολοκληρωθεί η μεταπτυχιακή εργασία, υπομονετική και κυρίως υπέμενε τους προσωπικούς μου ρυθμούς και την ιδιοσυγκρασία μου. Την ευχαριστώ επίσης για την πολύτιμη καθοδήγηση που μου παρείχε και τις εύστοχες παρατηρήσεις της σ' όλη τη διάρκεια της συνεργασίας μας. Περισσότερο όμως, την ευχαριστώ από την καρδιά μου, καθώς από τα πτυχιακά μου χρόνια αλλά και ως σήμερα με εμπνέει και μου μεταδίδει την αγάπη και τον ενθουσιασμό για τη μελέτη της γλώσσας.

Λόγια ευγνωμοσύνης οφείλω στα μέλη της τριμελούς επιτροπής, κ. Πέτρο Καρατσαρέα και κ. Στέργιο Χατζηκυριακίδη, για τις πολύτιμες συμβουλές, ερωτήσεις και παρατηρήσεις τους.

Θερμές ευχαριστίες θα ήθελα επίσης να εκφράσω προς όλους όσοι βοήθησαν κατά τη διεξαγωγή αυτής της έρευνας και την εκπόνηση της εργασίας.

Τέλος, ολόψυχα ευχαριστώ την οικογένειά μου αλλά και τους/τις φίλους/ες για την αμέριστη συμπαράσταση, στήριξη αλλά και εμπύχωση που μου έδωσαν όλο αυτό τον καιρό.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

α/α	Τίτλος	σελ.
1.	Εισαγωγή	10
1.1.	Διατύπωση προβλήματος	13
1.2.	Αναγκαιότητα έρευνας	14
1.3.	Σπουδαιότητα έρευνας	15
2.	Ανασκόπηση Βιβλιογραφίας	17
2.1.	Συνομιλιακοί Δείκτες	17
2.1.1.	Ορισμός	17
2.1.2.	Χαρακτηριστικά	18
2.2.	Ερμηνευτικές Προσεγγίσεις στη Λειτουργία των Συνομιλιακών Δεικτών	19
2.2.1.	Θεωρία των Γλωσσικών Πράξεων	19
2.2.2.	Θεωρία της Συνάφειας	22
3.	Συνομιλιακός Δείκτης τάχα	25
3.1.	Εισαγωγή	25
3.2.	Λεξιλογικές και Σημασιολογικές Περιγραφές του ΣΔ <i>τάχα</i>	25
3.3.	Ένταξη του <i>τάχα</i> στην κατηγορία των ΣΔ.	30

3.3.1.	Προσωδικά χαρακτηριστικά	30
3.3.2.	Μορφολογικά χαρακτηριστικά	30
3.3.3.	Συντακτικά χαρακτηριστικά	31
3.4.	Πραγματολογική Ανάλυση του ΣΔ τάχα	34
3.4.1.	Τάχα και η Θεωρία των Γλωσσικών Πράξεων	34
3.4.2.	Τάχα και η Θεωρία της Συνάφειας	39
3.4.2.1.	Συνθήκες αληθείας	39
3.4.3.2.	Ρητή ή Υπόρρητη Επικοινωνία	46
3.4.4.3.	Εννοιολογική ή Διαδικαστική Σημασία	54
4.	Συμπεράσματα	60
	Βιβλιογραφία	62

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει τους συνομιλιακούς δείκτες (εφεξής ΣΔ) στον καθημερινό λόγο των ομιλητών/τριών και να ερμηνεύσει τον τρόπο λειτουργίας και χρήσης τους. Συγκεκριμένα, η εργασία αυτή έχει ως αντικείμενο μελέτης το γλωσσικό συγκείμενο της Κύπρου και επικεντρώνεται αποκλειστικά στον ελληνόφωνο πληθυσμό του νησιού και ειδικά στη μελέτη του ΣΔ *τάχα* της Κυπριακής.

Κατ' αρχάς, ο όρος ΣΔ αναφέρεται στις λεξικές εκφράσεις οι οποίες προέρχονται από τις συντακτικές τάξεις των επιρρηματικών στοιχείων, των συνδέσμων αλλά και εμπρόθετων φράσεων και χρησιμοποιούνται σε καθημερινές συνομιλιακές διεπιδράσεις (Fraser 1999: 931). Τέτοιοι ΣΔ για τα Ελληνικά είναι τα *εντάξει, ρε παιδί μου, ας πούμε, βασικά, λοιπόν, δηλαδή, άκου να δεις, τάχα, βρε* κλπ. Εκείνο που κάνει αυτές τις λεξικές εκφράσεις να ξεχωρίζουν είναι η συντακτική τους ανεξαρτησία, η τάση τους για φωνολογική συρρίκνωση (π.χ. *εντάξει, ντάξει, ντα* στην Κυπριακή) αλλά και η συνεισφορά τους στην πληροφοριακή ροή και τη συνεκτικότητα του λόγου (Haliday & Hasan 1976: 226). Οι ομιλητές/τριες χρησιμοποιώντας τους ΣΔ συσχετίζουν συνομιλιακά τεμάχια μεταξύ τους (Haliday & Hasan 1976: 241). Με αυτό τον τρόπο αποκτούν την αίσθηση ότι οι συνομιλιακές τους διεπιδράσεις δεν αποτελούνται από ασύνδετες προτάσεις χωρίς νόημα, αλλά από γλωσσικές εκφράσεις που λειτουργούν σε συγκεκριμένο επικοινωνιακό πλαίσιο, σε συγκεκριμένη επικοινωνιακή περίσταση (Μπέλλα 2015: 22).

Οι ΣΔ έχουν διερευνηθεί σημαντικά - στην προσπάθεια δε εξέτασής τους έχουν προταθεί διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις και μοντέλα. Ο Fraser (1990: 384) αναφέρει χαρακτηριστικά ότι, ήδη από τη δεκαετία του '80, ο Levinson (1983) ασχολήθηκε με τη συστηματική μελέτη των ΣΔ (discourse markers), τους οποίους και ενέταξε στο φαινόμενο της *δείξης του λόγου* (discourse deixis). Σύμφωνα με τον

Levinson (1983: 54-55), η *δείξη* συνιστά τον τρόπο με τον οποίο η γλώσσα χρησιμοποιεί διάφορες περικειμενικές πληροφορίες (συμφραζόμενα) για να ερμηνεύσει τα εκφωνήματα των ομιλητών/τριών. Στη συγκεκριμένη ανάλυσή του συμπεριέλαβε και γλωσσικές εκφράσεις της Αγγλικής (*but, therefore, in conclusion, to the contrary, still, however, anyway, well, besides, actually, all in all, so, after all* κ.λπ.) που συγκαταλέγονται στην κατηγορία των ΣΔ (Levinson 1983: 33, 50, 85-89).

Στη συνέχεια ακολουθεί μια συστηματικότερη μελέτη των ΣΔ. Η Schiffrin (1987:24-29), ενσωματώνοντας πορίσματα από την παραδοσιακή ανάλυση λόγου αλλά και από τον χώρο της *ανάλυσης της συνομιλίας* (conversation analysis), πρότεινε ένα μοντέλο ανάλυσης λόγου στο οποίο οι ΣΔ υποδεικνύουν την πορεία ερμηνείας, εντοπίζοντας τα επίπεδα λόγου στα οποία εντάσσεται ένα εκφώνημα. Η θεωρία των Γλωσσικών Πράξεων (ΘΓΠ εφεξής) που πρότεινε ο Austin και η θεωρία των συνομιλιακών υπονοημάτων του Grice αποτέλεσαν επίσης τις θεωρητικές εκείνες προσεγγίσεις, οι οποίες επιχείρησαν να περιγράψουν και να ερμηνεύσουν τον τρόπο λειτουργίας των ΣΔ. Η θεωρητική προσέγγιση που κερδίζει σημαντικό έδαφος σχετικά με την ερμηνευτική και περιγραφική της επάρκεια για τους ΣΔ είναι η Θεωρία της Συνάφειας (Relevance Theory, εφεξής ΘΣ).

Η ΘΓΠ και ΘΣ θα αποτελέσουν τον κύριο άξονα της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας, ιδίως στο θεωρητικό βιβλιογραφικό μέρος (βλ. Κεφ. 2), αφού παρουσιάζεται ο τρόπος προσέγγισης και ερμηνείας που προτείνουν για τους ΣΔ. Και αυτό είναι αναγκαίο γιατί μια πολυεπίπεδη προσέγγιση των ΣΔ παρέχει τις δυνατότητες μιας ολοκληρωμένης ανάλυσης της λειτουργίας τους, ώστε να επεξηγεί τον τρόπο με τον οποίο συγκροτείται ο λόγος και καθοδηγείται η ερμηνεία του από τους/τις ακροατές/τριες. Στη συνέχεια επιλέγεται ο ΣΔ τάχα της Κυπριακής και επιχειρείται διεξοδική ανάλυσή του σύμφωνα με τα πιο πάνω θεωρητικά πλαίσια, ελέγχοντας συνάμα την ερμηνευτική και περιγραφική επάρκειά τους και εντοπίζοντας τον καταλληλότερο τρόπο μελέτης και εξέτασής του (βλ. Κεφ. 3). Η εργασία επιδιώκει να προτείνει μια ενιαία σημασιολογική/πραγματολογική ανάλυση των επιφανειακά πολλών λειτουργιών και χρήσεων του εν λόγω συνομιλιακού δείκτη, εντοπίζοντας μία πυρηνική σημασιολογική βάση, που να επιτρέπει να συνάγεται από αυτήν το/η κατάλληλο/η σε κάθε περίπτωση από τον/την ομιλητή/τρια νόημα/συνομιλιακή λειτουργία. Η προσπάθεια αυτή επικεντρώνεται σε δύο θεωρητικές προσεγγίσεις, τη ΘΓΠ και τη ΘΣ. Εντάσσεται και

αναλύεται, λοιπόν, ο ΣΔ τάχα της Κυπριακής σύμφωνα με τα θεωρητικά πλαίσια της ΘΓΠ και της ΘΣ με παράλληλες αναφορές και συγκρίσεις με το ΣΔ τάχα της Κοινής Νέας Ελληνικής (εφεξής ΚΝΕ). Παράλληλα, εξετάζεται αν τα συμπεράσματα της διερεύνησης του ΣΔ τάχα της Κυπριακής μπορούν να ενταχθούν στους τύπους οδηγιών που προτείνουν οι θεωρητικές προσεγγίσεις της ΘΓΠ και της ΘΣ. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζεται η *αληθειακή* (truth-conditional) υπόσταση του ΣΔ τάχα της Κυπριακής, η συνεισφορά του στη ρητή ή υπόρρητη πλευρά της επικοινωνίας αλλά και η *εννοιολογική* (conceptual) ή *διαδικαστική* (procedural) σημασία του, με στόχο την παροχή μιας οικονομικής ανάλυσης των ποικίλων λειτουργιών του, με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη περιγραφική και ερμηνευτική επάρκεια.

1.1. Διατύπωση προβλήματος

Παρακάτω θα εξεταστεί το *τάχα* της Κυπριακής μέσα από καθημερινές συνομιλίες οικείων προσώπων και σε διαδικτυακά περιβάλλοντα (ιστολόγια, twitter, facebook). Η εργασία έχει σκοπό να εξετάσει όχι μόνο τις λειτουργίες του *τάχα* της Κυπριακής αλλά και να τις μελετήσει κάτω από ένα ενιαίο πλαίσιο ανάλυσης, αποδίδοντας ένα ελάχιστο σημασιολογικό πυρήνα στο *τάχα* που να μπορεί να ερμηνεύει και να επεξηγεί την πληθώρα των χρήσεών του.

Το πρώτο πρόβλημα που αντιμετωπίσαμε κατά την εκτύλιξη της εργασίας αφορά την ένταξη του *τάχα* της Κυπριακής στη σφαίρα των ΣΔ, αφού δεν υπάρχει καμία σημασιολογική επεξήγησή του σε κυπριακό λεξικό (π.χ. Γιαγκουλλής 2009) και το αντίστοιχο *τάχα* της ΚΝΕ συγκαταλέγεται από τους λεξικογράφους στα επιρρηματικά στοιχεία (Χαραλαμπίδης 2014: 1566, Τριανταφυλλίδης 2009: 1326) ενώ η γραμματική του Τριανταφυλλίδη (2012 [1941]: 382) το κατονομάζει ως «διστακτικό μόριο».

Το δεύτερο πρόβλημα που συναντήσαμε σε συνάρτηση με το περιγραφικό και ερμηνευτικό κενό ως προς το *τάχα* της Κυπριακής αφορά την απουσία κατάλληλης θεωρίας ερμηνείας του. Ακριβέστερα, προτείνονται διαφορετικές ερμηνείες για το *τάχα* της ΚΝΕ από την Παυλίδου (1988) και την Υφαντίδου (2001). Βέβαια, οι διαφορετικές ερμηνείες αποτελούν αποτελέσματα διαφορετικών θεωρητικών βάσεων, αφού η Παυλίδου (1988) στηρίζει την ανάλυσή της στη ΘΓΠ ενώ η Υφαντίδου (2001) στη ΘΣ.

Εκτός από την αναζήτηση του καταλληλότερου θεωρητικού μοντέλου που μπορεί να περιγράψει και να ερμηνεύσει επαρκώς το *τάχα* της Κυπριακής, τα ερωτήματα που απασχολούν τη συγκεκριμένη μεταπτυχιακή εργασία είναι αν το *τάχα* διαθέτει ένα *ετεροπτικό* (hearsay) ή *αυτοπτικό* (evidential) σημασιολογικό περιεχόμενο, αν η σημασία του είναι *εννοιολογική* (conceptual) ή *διαδικαστική* (procedural), αν έχει ή όχι *αληθειακή* (truth-conditional) σημασία στις προτάσεις και αν διαδραματίζει κύριο ρόλο στη ρητή ή στην υπόρρητη επικοινωνιακή πλευρά της συνομιλίας.

1.2. Αναγκαιότητα έρευνας

Η αναγκαιότητα της παρούσας έρευνας έγκειται στο γεγονός ότι δεν υπάρχει καμία αντίστοιχη, η οποία να πραγματεύεται το *τάχα* της Κυπριακής, παρόλο που υπάρχει αρκετό ενδιαφέρον σχετικά με το θέμα των ΣΔ της Κυπριακής. Όσον αφορά στη χρήση των ΣΔ της Κυπριακής, έγιναν αρκετές έρευνες από την Τερκουράφη (2002, 2204, 2005, 2011), η οποία μελέτησε τη χρήση των ΣΔ *thank you*, *sorry* και *please* αναφορικά με την ευγένεια, ή, καλύτερα, τους βαθμούς ευγένειας που παρουσιάζουν οι συγκεκριμένοι ΣΔ στη γλώσσα υποδοχής, δηλ. την Κυπριακή, από τη στιγμή που αποτελούν γλωσσικά δάνεια άλλων γλωσσών (της Αγγλικής). Κάτω από το ίδιο πλαίσιο ανάλυσης εξετάστηκαν και οι ΣΔ ευγένειας *thank you* και *['(θ)ec^hu:]* από τους Τερκουράφη & Αρμωστή (2015).

Αναφορικά με τον συνομιλιακό δείκτη *τάχα* της ΚΝΕ έχουν γίνει προτάσεις ανάλυσης από την Παυλίδου (1988) αλλά και από την Υφαντίδου (2001), οι οποίες προωθούν τη γνώση μας για τις σχετικές εκφράσεις αλλά και τη λειτουργία τους. Ο ΣΔ *τάχα* της ΚΝΕ αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης της Παυλίδου (1988: 541), η οποία υποστηρίζει ότι εκφράζει υποκειμενική βεβαιότητα του/της ομιλητή/τριας ως προς τα λεγόμενά του. Η Υφαντίδου (2001: 170), κρίνοντας ανεπαρκή την προσέγγιση του ΣΔ *τάχα* από την Παυλίδου (1988) ως προς τη σημασιολογική ανάλυση αλλά και την πραγματολογική ερμηνεία που προτείνεται, επιχειρεί να επανεξετάσει τον ΣΔ *τάχα* κάτω από το πρίσμα της ΘΣ, εστιάζοντας στην αυτοπτική και ετεροπτική του σημασία, δηλ. αν η πηγή πληροφόρησης είναι ο ίδιος ο/η ομιλητής/τρια ή κάποιος/α άλλος/η.

Μια ερευνητική πτυχή, όμως, που απουσιάζει από τις παραπάνω έρευνες είναι η εξέταση της χρήσης του ΣΔ *τάχα* της κυπριακής ποικιλίας σε αντιπαραβολή με τον αντίστοιχο δείκτη της ΚΝΕ, μια προσέγγιση, δηλαδή, που εστιάζεται στην ολιστική και αντιπαραβολική εξέταση του ΣΔ και των λειτουργιών του προσπαθώντας να αποδώσει στο *τάχα* έναν ελάχιστο σημασιολογικό πυρήνα, που να συνάδει με την πληθώρα των χρήσεών του, να διερευνήσει την αληθιακή του κατάσταση, την εννοιολογική ή διαδικαστική του σημασία καθώς και τη συνεισφορά του στη ρητή ή υπόρρητη πτυχή της επικοινωνίας, με τρόπο που να διασφαλίζει την οικονομικότητα και την ερμηνευτική επάρκεια της ανάλυσης.

Το γεγονός ότι δεν υπάρχουν αρκετές έρευνες που καταπιάνονται με το συγκεκριμένο ζήτημα αλλά και η ανάγκη μιας ενιαίας αντιμετώπισης των ΣΔ υπήρξαν οι κύριοι λόγοι για τους οποίους προχωρήσαμε στην εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας.

1.3. Σπουδαιότητα προβλήματος

Αναμφίβολα, ο ΣΔ τάχα της Κυπριακής διαδραματίζει μια πληθώρα λειτουργιών (έκφραση απορίας, αμφιβολίας, αμφισβήτησης, ειρωνείας κ.ά.), κάποιες αναμενόμενες καθώς και κάποιες άλλες, όχι τόσο αναμενόμενες. Η πρόκληση για την πραγματολογική ανάλυσή του είναι η επίτευξη μιας οικονομικής και ενιαίας ερμηνευτικής προσέγγισης όλων αυτών των τρόπων λειτουργίας.

Όπως προαναφέρθηκε ήδη, η εργασία εστιάζεται σε δύο θεωρητικές προσεγγίσεις για την πραγματολογική ανάλυση του ΣΔ τάχα της Κυπριακής, τη ΘΓΠ και τη ΘΣ. Η ΘΓΠ αναλύει τους ΣΔ κάτω από τους άξονες των Γλωσσικών Πράξεων (βλ. Κεφ. 2) ενώ η ΘΣ τους αντιμετωπίζει ως *σημασιολογικούς περιορισμούς* (semantic constraints) στη συνάφεια (Blakemore 2002, Carston 1988). Η κυριότερη ερμηνευτική διαφορά των πιο πάνω θεωριών, αναφορικά με τον ΣΔ τάχα της ΚΝΕ, έγκειται στο γεγονός ότι οι ερμηνείες που δημιουργούνται από την παραγωγή εκφωνημάτων που περιέχουν το τάχα προκαλούνται από την παραβίαση της αρχής της ελικρίνειας, σύμφωνα με τη ΘΓΠ (Παυλίδου 1988: 527-546), ενώ σύμφωνα με τη ΘΣ εξαιτίας της *αυτοπτικής* (evidential) ή *ετεροπτικής* (hearsay) σημασίας του καθώς και των προσδοκιών συνάφειας των ομιλητών/τριών (Υφαντίδου 2001: 171-172).

Η σύγχρονη γλωσσολογική έρευνα στρέφει το ενδιαφέρον της αυτήν τη στιγμή στη ΘΣ, ως μια εναλλακτική προσέγγιση από τη ΘΓΠ, στην προσπάθειά της να επεξηγήσει τον τρόπο λειτουργίας των ΣΔ. Οι αδυναμίες της ΘΓΠ να επεξηγήσει τη διαδικασία *συναγωγής* (inference) των διαφορετικών νοημάτων/λειτουργιών των ΣΔ, εκ μέρους των ομιλητών/τριών, έδωσαν ερμηνευτικό προβάδισμα στη ΘΣ. Αυτό οφείλεται στο ότι η ΘΣ εστιάζεται στις νοητικές διεργασίες που θα οδηγήσουν σε συναγωγές συμπερασμάτων σχετικά με τη σημασία του μηνύματος του/της ομιλητή/τριας (Fraser 1999: 937). Με αυτό τον τρόπο, αντιμετωπίζονται πολύ πιο οικονομικά γλωσσικά ερμηνευτικά ζητήματα των ΣΔ (π.χ. πληθώρα λειτουργιών και χρήσεων), αφού η μόνη αναγκαία αρχή για την κατανόηση της ερμηνευτικής διαδικασίας είναι η αρχή της Συνάφειας. Συγκεκριμένα, για μια επιτυχή επικοινωνία, οι συνομιλητές/τριες

κατανοούν και ερμηνεύουν τα εκφωνήματα επιλέγοντας τα συναφή χαρακτηριστικά του περικειμένου και αναγνωρίζοντας όσα λένουν οι ομιλητές/τριες ως συναφή προς τη συνομιλία (Blakemore 2002: 157-167).

Εν προκειμένω, επιχειρείται να υποδειχθεί ότι τα ερμηνευτικά προβλήματα του ΣΔ τάχα (βλ. υπ. 1.2.) καθώς και οι πολλαπλές λειτουργίες του μπορούν να αντιμετωπιστούν με την υιοθέτηση μιας ενιαίας πραγματολογικής ανάλυσης, κάτω από το πρίσμα της ΘΣ. Αυτό μπορεί να γίνει εφικτό γιατί οι πραγματολογικές ερμηνείες των ΣΔ, σύμφωνα με τη ΘΣ, επικεντρώνονται, εκτός από τις συνθήκες αληθείας της πρότασης, σε τέσσερις άξονες ανάλυσης: τη ρητή ή υπορρήτη επικοινωνία, καθώς και την εννοιολογική ή διαδικαστική σημασία.

Κεφάλαιο 2

Ανασκόπηση Βιβλιογραφίας

2.1. Συνομιλιακοί Δείκτες

Οι συνομιλιακοί δείκτες (discourse markers) είναι μια γλωσσική κατηγορία που έχει αποτελέσει όχι μόνο αντικείμενο γλωσσολογικής έρευνας τις τελευταίες δεκαετίες αλλά και ένα πεδίο επιστημονικής αντιπαράθεσης (Μέντη 2014: 93). Αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι δεν υπάρχει ένας καθολικά αποδεκτός ορισμός τους τόσο στην ελληνική βιβλιογραφία (Μέντη 2014: 93) όσο και στην αγγλική (Fraser 1999: 931). Στα Ελληνικά έχουν προταθεί βιβλιογραφικοί όροι όπως *μόρια*, *δείκτες οργάνωσης λόγου*, *συνδετικά λόγου*, *τελεστές λόγου*, *πραγματολογικοί δείκτες*, *σημασιολογικοί σύνδεσμοι*, *πραγματολογικοί τελεστές* κ.ά. (Μέντη 2014: 93). Στα Αγγλικά έχουν προταθεί όροι όπως *discourse markers*, *discourse connectives*, *pragmatic connectives*, *sentence connective*, *discourse particles* κ.ά. (Fraser 1999: 931). Ο Fraser (1999: 931) αναφέρει ότι οι διαφωνίες των ερευνητών αφορούν όχι μόνο τον ορισμό των ΣΔ αλλά και τον καθορισμό της λειτουργίας τους. Σε αυτή την υποενότητα θα αποδοθεί ένας γενικός ορισμός για τους ΣΔ και θα οριοθετηθεί η κατηγορία τους με την περιγραφή των χαρακτηριστικών τους.

2.1.1 Ορισμός

Ο Fraser (1999: 931) ονομάζει συνομιλιακούς δείκτες το πλήθος λεξικών εκφράσεων που προέρχεται από τις συντακτικές τάξεις των συνδέσμων, επιρρημάτων και εμπρόθετων φράσεων. Οι ΣΔ έχουν ελεύθερη συντακτική θέση και εμφανίζονται σε αρχικές, ενδιάμεσες ή και τελικές θέσεις στην πρόταση (Schiffrin 1987:32). Οι Haliday & Hasan (1976: 226, 241) αναφέρουν ότι οι ΣΔ συμβάλλουν στη συνοχή του κειμένου, αφού συσχετίζουν τα στοιχεία του λόγου μεταξύ τους, επιτυγχάνοντας τη συνεκτικότητα. Για αυτό και οι ΣΔ υποδεικνύουν τη πληροφοριακή ροή ενός κειμένου/λόγου (π.χ. *διαπροτασιακοί δείκτες λοιπόν, δηλαδή, επίσης* κ.ά.). Επιπλέον, οι ΣΔ χρησιμοποιούνται στον καθημερινό λόγο για να υποδηλώσουν τη στάση ή πρόθεση

του/της ομιλητή/τριας απέναντι στα λεγόμενά του/της (π.χ. *ας πούμε, βασικά, βέβαια* κ.ά.) ή για να χαρακτηρίσουν τη στάση του/της απέναντι στον/στην ακροατή/τρια του/της (π.χ. *ξέρεις, ρε, βρε, κοίταξε* κ.ά.).

2.1.2. Χαρακτηριστικά

Όπως ήδη αναφέρθηκε, δεν υπάρχει απόλυτη συμφωνία των ερευνητών αναφορικά με οριοθέτηση της κατηγορίας των ΣΔ και προτείνονται κάποια ταξινομητικά κριτήρια φωνολογικά, λεξιλογικά και λειτουργικά. Τα τυπικά χαρακτηριστικά που προτείνονται για την οριοθέτηση της κατηγορίας των ΣΔ είναι τα ακόλουθα:

Προσωδιακά χαρακτηριστικά:

Οι ΣΔ εκφέρονται με διάφορα προσωδιακά χαρακτηριστικά είτε τονίζονται, είτε περιβάλλονται από παύσεις ή διακοπές, είτε εκφέρονται με ανοδικό επιτονισμό. Ακόμα, μπορούν να πάθουν φωνολογική συρρίκνωση (Schiffirin 1987: 219,328, Blakemore 1987: 142) όπως το *ευχαριστώ, φχαριστώ* στην ΚΝΕ.

Μορφολογικά χαρακτηριστικά:

Οι ΣΔ αποτελούν μονομορφηματικές εκφράσεις όπως οι εκφράσεις της Αγγλικής *so, well, now* κ.ά., αλλά μπορούν να έχουν και πιο σύνθετη μορφή, όπως *in other words, I mean* κ.ά. (Zwicky 1985: 303).

Συντακτικά χαρακτηριστικά:

Οι ΣΔ προέρχονται από διάφορες λεξικές κατηγορίες (επιρρημάτων, συνδέσμων, ρημάτων κ.ά.) και έχουν μια συντακτική ανεξαρτησία από την υπόλοιπη πρόταση. Αυτό το γεγονός τους επιτρέπει να εμφανίζονται τόσο σε αρχικές, όσο σε ενδιάμεσες και τελικές συντακτικές θέσεις, χωρίς βέβαια να σχηματίζουν ενότητα με παρακείμενους όρους της πρότασης. Για αυτό τον λόγο μπορούν να παραλείπονται χωρίς να επηρεάζουν τη συντακτική δομή της πρότασης (Schiffirin 1987: 32, Zwicky 1985: 303-304).

Σημασιολογικά χαρακτηριστικά:

Οι πιο παραδοσιακές προσεγγίσεις υποστηρίζουν ότι οι ΣΔ δεν έχουν αληθειακή σημασία και δεν προσθέτουν τίποτα στο λογικοπροτασιακό περιεχόμενο του εκφωνήματος (Levinson 1983: 87-88, Ariel 1994: 3251). οι θεωρητικοί της ΘΣ

υποστηρίζουν ότι κάποιοι ΣΔ μπορούν να επηρεάσουν τις συνθήκες αληθείας, ενώ κάποιοι άλλοι όχι (Υφαντίδου 1993: 193). Οι συνθήκες αληθείας των ΣΔ συζητούνται διεξοδικά στη συνέχεια (βλ. Κεφ. 3.4.2).

2.2. Θεωρητικές προσεγγίσεις στη λειτουργία των Συνομιλιακών Δεικτών

Σε αυτή την υποενότητα παρουσιάζονται δύο θεωρητικές προσεγγίσεις, η ΘΓΠ και η ΘΣ, οι οποίες θα αποτελέσουν τον κύριο άξονα ανάλυσης του ΣΔ τάχα της Κυπριακής στο επόμενο κεφάλαιο. Εδώ, παρατίθενται οι κυριότερες θέσεις τους.

2.2.1. Θεωρία των Γλωσσικών Πράξεων

Θεμελιωτής της ΘΓΠ είναι ο Άγγλος φιλόσοφος J. Austin, ο οποίος εισήγαγε την έννοια της *γλωσσικής πράξης* (speech act) με το βιβλίο του *How to do things with words* (1962) (Μπέλλα 2015: 79). Στη συνέχεια, ο Searle ασχολήθηκε με την περαιτέρω ανάπτυξη της ΘΓΠ, αφού εισηγήθηκε μια ταξινόμηση των γλωσσικών πράξεων και προσδιόρισε τις συνθήκες ικανοποιητικής επιτέλεσης των *γλωσσικών πράξεων* (felicity conditions) (Μπέλλα 2015: 76, 79). Στο πλαίσιο αυτής της θεωρίας, οι γλωσσικές εκφράσεις (λέξεις, δομές, προτάσεις) αναλύονται και κατατάσσονται από την πλευρά των επικοινωνιακών τους λειτουργιών και περιστάσεων ως εκφωνήματα (Huang 2006: 1000).

Σύμφωνα με τη ΘΓΠ, τα εκφωνήματα αναλύονται με βάση τρεις άξονες: α) την *εκφωνητική πράξη* (locutionary act), την εκφώνηση δηλαδή μιας πρότασης, β) την *προσλεκτική πράξη* (illocutionary act), την επικοινωνιακή πρόθεση δηλαδή του/της συνομιλητή/τριας και γ) τη *διαλεκτική πράξη* (perlocutionary act), τα πιθανά αποτελέσματα που μπορεί να επιφέρει το εκφώνημα στον/στην ακροατή/τρια (Austin 1962: 101-102, Βέικος 2000: 204). Ακολουθεί η ανάλυση ενός παραδείγματος με βάση τη ΘΓΠ, ως εξής:

Εκφωνητική πράξη: «Σε προσκαλώ στη γιορτή μου την Παρασκευή».

Προσλεκτική πράξη: πρόσκληση, δηλ. επικοινωνιακή πρόθεση του/της ομιλητή/τριας.

Διαλεκτική πράξη: Ο/Η ακροατής/τρια δέχεται ή αρνείται την πρόσκληση.

Κεντρικό σημείο στη συγκεκριμένη θεωρία αποτελούν οι κατηγορίες των γλωσσικών πράξεων αλλά και ποιες είναι οι συνθήκες εκείνες που πρέπει να πληρούνται προκειμένου οι εν λόγω πράξεις να είναι επιτυχείς (felicity conditions) (Searle 1969: 54). Αρχικά παρουσιάζονται οι κανόνες που πρέπει να τηρούνται για να επιτελεστεί μια γλωσσική πράξη με επιτυχία και στη συνέχεια αναλύονται οι κατηγορίες των γλωσσικών πράξεων.

Οι κανόνες επιτυχούς επιτέλεσης γλωσσικών πράξεων είναι (α) οι συνθήκες περιεχομένου, (β) οι προπαρασκευαστικές συνθήκες, (γ) η συνθήκη ειλικρίνειας και (δ) η ουσιώδης συνθήκη (Μπέλλα 2014: 77-78). Ακολουθεί μια περιγραφή των τεσσάρων αυτών συνθηκών με βάση τη γλωσσική πράξη της υπόσχεσης, που είναι και το παράδειγμα το οποίο χρησιμοποίησε ο ίδιος ο Searle (1969). Το παράδειγμα είναι «Θα σου ετοιμάσω ιταλική πίτσα».

(α) *συνθήκες περιεχομένου* (propositional content): αφορά στη σημασία του προτασιακού περιεχομένου ενός εκφωνήματος. Στην περίπτωση της υπόσχεσης το περιεχόμενο αναφέρεται σε μια μελλοντική πράξη του/της ομιλητή/τριας που δεσμεύεται να υλοποιήσει (Huang 2006: 1003). Ο/η ομιλητής/τρια λέει κάτι για μια μελλοντική πράξη (ότι θα μαγειρέψει ιταλική πίτσα) που θα εκτελέσει ο/η ίδιος/α.

(β) *προπαρασκευαστικές συνθήκες* (preparatory conditions): αφορούν στις προϋπάρχουσες συνθήκες που πρέπει να ισχύουν στον κόσμο της πραγματικότητας και αναφέρονται συνήθως σε ικανότητες, δυνατότητες και στάσεις ομιλητών/τριών. Στην περίπτωση της υπόσχεσης οι προπαρασκευαστικές συνθήκες είναι δύο (α) ο/η ακροατής/τρια θέλει να επιτελεστεί η πράξη της υπόσχεσης και ο/η ομιλητής/τρια το γνωρίζει αυτό και (β) η πράξη της υπόσχεσης δεν αφορά πράγματα που θα συμβούν έτσι και αλλιώς. Με πιο απλά λόγια, υποσχόμαστε επιθυμητά πράγματα και μη αναμενόμενα (Μπέλλα 2014: 77). Ο/Η ομιλητής/τρια πιστεύει ότι ετοιμάζοντας ιταλική πίτσα για τον/την ακροατή/τρια θα τον/την ωφελήσει (με την έννοια ότι θα το απολαύσει). Επίσης, ο/η ομιλητής/τρια πιστεύει ότι ξέρει να φτιάχνει ιταλική πίτσα.

(γ) *συνθήκη ειλικρίνειας* (sincerity condition): αφορά στις ειλικρινείς και γνήσιες προθέσεις του/της ομιλητή/τριας. Στο παράδειγμα της υπόσχεσης, είναι δηλ. αναγκαίο να έχει όντως την πρόθεση να υλοποιήσει την υπόσχεσή του/της (Μπέλλα 2014: 77). Έτσι, ο/η ομιλητής/τρια προτίθεται ειλικρινά να ετοιμάσει ιταλική πίτσα στον/στην ακροατή/τρια.

(δ) *ουσιώδης συνθήκη* (essential condition): αφορά στον προσδιορισμό και στην αναγνώριση της γλωσσικής πράξης από τον/την ακροατή/τρια (Μπέλλα 2014: 78).

Ο/Η ομιλητής/τρια, εκφωνώντας το «Θα σου ετοιμάσω ιταλική πίτσα», αναλαμβάνει και την υποχρέωση να ετοιμάσει το εν λόγω έδεσμα για τον/την ακροατή/τρια.

Ο Searle (1975) συστηματοποίησε τη ΘΓΠ και πρότεινε τον διαχωρισμό των γλωσσικών πράξεων σε πέντε κατηγορίες (βεβαιωτικές, κατευθυντικές, δεσμευτικές, εκφραστικές και διακηρυκτικές πράξεις). Η ΘΓΠ υποστηρίζει ότι οι ΣΔ δεν αλλάζουν τις συνθήκες αληθείας των προτάσεων, αφού δεν προσθέτουν τίποτα στο λογικοπροτασιακό περιεχόμενο του εκφωνήματος όπου εμφανίζονται (Υφαντίδου 1993: 195) αλλά υποδεικνύουν τον τύπο της γλωσσικής πράξης που επιτελείται (Back & Harnish 1979). Συνεπώς, ο τρόπος λειτουργίας και χρήσης των ΣΔ στον καθημερινό λόγο ερμηνεύεται ανάλογα με τις γλωσσικές πράξεις που υποδεικνύουν. Πιο κάτω αναφέρονται οι πέντε κατηγορίες γλωσσικών πράξεων σύμφωνα με τον Searle (1975):

Βεβαιωτικές πράξεις (representatives/assertives): Με τις πράξεις αυτές ο/η ομιλητής/τρια προβαίνει σε διαβεβαιώσεις, συμπεράσματα, δηλώσεις ή ισχυρισμούς και δεσμεύεται για το αληθιακό περιεχόμενο του εκφωνήματός του/της (Μπέλλα 2014: 80-81) Έτσι, ο προσλεκτικός στόχος των βεβαιωτικών πράξεων είναι η απόφαση, αφού περιγράφουν μια κατάσταση πραγμάτων του κόσμου (Searle 1976: 10).

Κατευθυντικές πράξεις (directives):

Οι κατευθυντικές πράξεις έχουν προτρεπτικό στόχο, αφού παροτρύνουν τον/την ακροατή/τρια να κάνει κάτι (Μπέλλα 2014: 80). Οι γλωσσικές πράξεις που περιλαμβάνονται σε αυτή την κατηγορία είναι η παρότρυνση, η παράκληση, η διαταγή, το παράγγελμα ή η παραγγελία (Searle 1976: 10-11).

Δεσμευτικές πράξεις (commissives):

Οι δεσμευτικές πράξεις δεσμεύουν τον/την ομιλητή/τρια σε μια ενέργεια ή πράξη (Μπέλλα 2014: 81). Σε αυτές περιλαμβάνονται και οι προσλεκτικές πράξεις, καθώς στοχεύουν στη δέσμευση του ομιλητή για μια μελλοντική πορεία δράσης (Searle 1976: 10-11). Χαρακτηριστικά παραδείγματα δεσμευτικών πράξεων είναι οι όρκοι, οι υποσχέσεις, οι απειλές κ.λπ.

Εκφραστικές πράξεις (expressives):

Οι εκφραστικές πράξεις δηλώνουν την ψυχολογική κατάσταση του/της ομιλητή/τριας. Χαρακτηριστικά παραδείγματά τους αποτελούν οι ευχαριστίες, τα συγχαρητήρια, τα συλλυπητήρια, οι απολογίες, τα καλωσορίσματα, οι κατάρες κ.λπ. (Μπέλλα 2014: 82).

Διακηρυκτικές πράξεις (declarations):

Οι διακηρυκτικές πράξεις αποτελούν γλωσσικές πράξεις των οποίων η εκφώνηση ή διακήρυξη προκαλεί αλλαγές στην κατάσταση πραγμάτων του κόσμου (Searle 1976: 12-13). Τα τυπικά παραδείγματα περιλαμβάνουν παραιτήσεις, απολύσεις, διορισμούς, αφορισμούς, κήρυξη πολέμου ή εκεχειρίας, βαπτίσεις ή (τελετουργικές) ονομασίες, χρίσματα κ.λπ.

2.2.2. Θεωρία της Συνάφειας

Θεμελιωτές της ΘΣ είναι ο Dan Sperber και η Deirdre Wilson (1986/1995). Η συγκεκριμένη θεωρία είναι γνωστικού προσανατολισμού και έχει ως βάση της την παραδοχή ότι οι άνθρωποι διαθέτουν εξαιτίας της βιολογικής τους φύσης την ικανότητα να αυξάνουν τη συνάφεια των εισερχόμενων ερεθισμάτων τους (Μπέλλα 2014: 139). Οι Sperber και Wilson (1986/1995) αναφέρουν ότι οι κυριολεκτικές σημασίες που κωδικοποιούνται κατά τη διάρκεια της επικοινωνίας συνιστούν μόνο τα στοιχεία για την πλήρη ερμηνεία και κατανόηση των μηνυμάτων. Ιδιαίτερη έμφαση δίνουν στις νοητικές διεργασίες, οι οποίες θα καθοδηγήσουν τον/την ακροατή/τρια σε συναγωγές συμπερασμάτων, στην προσπάθειά του/της να ερμηνεύσει και να σημασιοδοτήσει το μήνυμα του/της ομιλητή/τριας (Μπέλλα 2014: 139). Οι Wilson και Sperber (2006 :607) αναφέρουν χαρακτηριστικά ότι «οι προσδοκίες για συνάφεια, που προκύπτουν από ένα εκφώνημα, είναι αρκετά ακριβείς και προβλέψιμες, ώστε να οδηγήσουν τον/την ακροατή/τρια στην κατανόηση της σημασίας του/της ομιλητή/τριας». Με πιο απλά λόγια, οι Sperber και Wilson υποστηρίζουν ότι η μόνη προϋπόθεση για την κατανόηση της επικοινωνιακής διαδικασίας είναι η συνάφεια. Και αυτό γιατί οι συμμετέχοντες σε επικοινωνιακές περιπτώσεις διαθέτουν το φυσικό χαρακτηριστικό της συνάφειας, δηλ. ξεχωρίζουν τα συναφή χαρακτηριστικά των συμφραζομένων και τα συσχετίζουν με τα λεγόμενα των συνομιλητών/τριών τους ώστε να κατανοήσουν το μήνυμά τους (Μπέλλα 2014: 140).

Κύρια θέση της ΘΣ είναι ότι η συνάφεια αυτή είναι διαβαθμίσιμη, αφού οι συνομιλητές/τριες παρόλο που έχουν στη διάθεσή τους ένα σωρό συναφή ερεθίσματα επιλέγουν και επεξεργάζονται μόνο εκείνο το ερέθισμα που έχει τη μεγαλύτερη συνάφεια από κάποιο άλλο (Wilson & Sperber 2006: 609). Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι ο βαθμός συνάφειας των ερεθισμάτων καθορίζεται από δύο μόνο παράγοντες: (α) τα περικειμενικά αποτελέσματα (contextual effects) και (β) τον βαθμό προσπάθειας

επεξεργασίας (processing effort) που χρειάζεται για την κατανόηση του μηνύματος από την πλευρά των συνομιλητών/τριών (Τσιπλάκου 2005: 298, Μπέλλα 2014: 140). Επομένως, όση μεγαλύτερη συνάφεια έχουν τα εισερχόμενα ερεθίσματα τόσο περισσότερα θα είναι και τα περικειμενικά αποτελέσματα και όση λιγότερη προσπάθεια καταβληθεί για την ερμηνεία ενός ερεθίσματος τόσο μεγαλύτερη είναι και η συνάφειά του (Wilson & Sperber 2006: 609).

Κατά τη διάρκεια της πρόσληψης των εισερχόμενων ερεθισμάτων, σύμφωνα με τη ΘΣ, οι αλληλεπιδρώντες σε μια επικοινωνία συνδέουν τα ερεθίσματα με τις υπάρχουσες γνώσεις ή πληροφορίες που έχουν στο μυαλό τους, το περικείμενό τους (Μπέλλα 2014: 140). Με αυτό τον τρόπο, αναθεωρούν και αλλάζουν τις υφιστάμενες νοητικές τους αναπαραστάσεις και παραδοχές για τον κόσμο με την έννοια της απόρριψης, αποδοχής ή και εξαγωγής συμπερασμάτων (Τσιπλάκου 2005: 298). Τέτοιες αλλαγές είναι τα γνωστικά αποτελέσματα, όπως επιβεβαίωση ή διάψευση μιας εντύπωσης/ άποψης, απάντηση σε μια απορία που απασχολούσε τον/την ομιλητή/τρια κλπ. (Μπέλλα 2014: 140). Σύμφωνα με τους Sperber και Wilson (1986), κάθε πληροφορία είναι συναφής για έναν αποδέκτη όταν επιφέρει τέτοια γνωστικά αποτελέσματα, όταν δηλαδή του επιτρέπει να τροποποιήσει τα νοητικά σχήματά του, αποκτώντας έτσι μια πιο ακριβή αναπαράσταση του κόσμου. Οι Sperber και Wilson (1986) αναφέρουν ότι υπάρχουν τριών ειδών γνωστικά αποτελέσματα:

- (α) Αλληλεπίδραση με υποθέσεις που υπάρχουν στο νοητικό περικείμενο του αποδέκτη οδηγεί στην παραγωγή νέων υπονοημάτων (περικειμενικά αποτελέσματα).
- (β) Αντίφαση με μια υφιστάμενη υπόθεση που οδηγεί στην απόρριψή της.
- (γ) Ενδυνάμωση μιας υπάρχουσας παραδοχής με επιπλέον στοιχεία.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι ο/η ακροατής/τρια, στην προσπάθειά του να ερμηνεύσει τα εισερχόμενα μηνύματα, προβαίνει σε νοητικές διεργασίες επιλογής των πιο συναφών ερεθισμάτων (Τσιπλάκου 2005: 298). Αυτή η διαδικασία σταματά μόλις ικανοποιηθούν οι ερμηνευτικές του προσδοκίες αναφορικά με τα εισερχόμενα ερεθίσματα αγνοώντας οποιεσδήποτε εναλλακτικές ερμηνείες (Yus 2006:855). Συμπερασματικά, η ΘΣ αποσκοπεί στο να ενισχύσει τον ρόλο που διαδραματίζει η νόηση στην ερμηνεία και σημασιοδότηση της επικοινωνίας αποδίδοντας κύριο ρόλο στην αρχή της συνάφειας.

Η ΘΣ υποστηρίζει ότι οι ΣΔ επιβάλλουν σημασιολογικούς περιορισμούς σε πραγματολογικές ερμηνείες και με αυτό τον τρόπο προτείνει ότι θα πρέπει να

επιχειρείται η ανάλυσή τους (Τσιπλάκου 2005: 299). Σύμφωνα με την Blakemore (1987), λέξεις όπως 'so', 'after all', 'therefore', 'also' 'and' κ.ά. δεν λειτουργούν μόνο φανερώνοντας ότι το προηγούμενο εκφώνημα είναι συναφές για την ερμηνεία με το επόμενο, αλλά υποδεικνύουν συγκεκριμένους τρόπους με τους οποίους τα προηγούμενα εκφωνήματα, ή ακόμα και οι περικειμενικές υποθέσεις ή αλληλένδετα υπονοήματα, μπορεί να είναι σχετικά με τι ακολουθεί, δηλ. δείχνουν τύπους συνάφειας. Η Blakemore (1987) αναφέρει ότι διαφορετικές μορφές συνάφειας μπορούν να οριστούν ως περιορισμοί στα συμφραζόμενα που επιλέγει και χρησιμοποιεί ο/η ομιλητής/τρια για να ερμηνεύσει ένα εκφώνημα. Στα πλαίσια της ΘΣ, το περικείμενο ή συμφραζόμενο (context) αποτελεί το σύνολο των πεποιθήσεων, παραδοχών και των υποθέσεων που μοιράζεται τόσο ο/η ομιλητής/τρια όσο και ο/η ακροατής/τρια και είναι απαραίτητο για να επιτευχθεί η συνάφεια ενός εκφωνήματος (Brockway 1981: 70). Ένα εκφώνημα είναι πληροφοριακό μόνο στην περίπτωση που εκφράζει μια υπόθεση, η οποία δεν συνάγεται είτε από το σύνολο των πεποιθήσεων του/της ομιλητή/τριας είτε από το προτασιακό περιεχόμενο του εκφωνήματος (Blakemore 1987). Για να γίνει καλύτερα κατανοητό αυτό παρατηρήστε τη χρήση του 'after all' στο ακόλουθο παράδειγμα (Brockway 1981: 73) :

(A) Dick should be able to add up the bill; after all, he's a mathematician.

Η λειτουργία του 'after all' ως σημασιολογικός περιορισμός στη συνάφεια είναι να φανερώσει ρητά το γεγονός ότι το εκφώνημα είναι συναφές ενάντια στην υπόθεση του/της ακροατή/τριας ότι «οποιοσδήποτε μαθηματικός είναι ικανός να κάνει προσθέσεις λογαριασμών» (Brockway 1981: 74). Αυτός ο περιορισμός, ο οποίος δηλώνει ότι υπάρχει ένας συγκεκριμένος τύπος συνάφειας, μια σχέση ανάμεσα στο εκφώνημα και σε ένα συγκεκριμένο σύνολο παραδοχών/υποθέσεων, επιβάλλεται από τις σημασιολογικές ιδιότητες του 'after all' (Brockway 1981: 75).

Εν κατακλείδι, οι θεωρητικοί της ΘΣ υποστηρίζουν ότι κάποιιοι ΣΔ μπορούν να επηρεάσουν τις συνθήκες αληθείας ενώ κάποιιοι άλλοι όχι (Υφαντίδου 1993: 193) και θα πρέπει να εξετάζονται με κριτήρια όπως αν διαθέτουν *εννοιολογική* (conceptual) ή *διαδικαστική* (procedural) σημασία και αν επηρεάζουν τη ρητή ή υπόρρητη πλευρά της επικοινωνίας (Wilson & Sperber 1993: 3, Υφαντίδου 1993: 197) (βλ. Κεφ. 3).

Κεφάλαιο 3

Συνομιλιακός Δείκτης τάχα

3.1. Εισαγωγή

Το ενδιαφέρον της συγκεκριμένης μεταπτυχιακής εργασίας στρέφεται γύρω από τον τρόπο λειτουργίας των *συνομιλιακών δεικτών* (discourse markers). Συγκεκριμένα, επικεντρώνεται στη συστηματική εξέταση του *τάχα* της Κυπριακής υιοθετώντας μια πολυεπίπεδη προσέγγιση του λόγου. Αρχικά, μελετώνται οι λεξιλογικές και σημασιολογικές περιγραφές του *τάχα* τόσο της ΚΝΕ όσο και της Κυπριακής. Ακολούθως, εξετάζονται τα ταξινομικά κριτήρια κατάταξης των ΣΔ και διερευνάται κατά πόσον το *τάχα* πληροί τα κριτήρια αυτά. Τέλος, γίνεται μια πραγματολογική ανάλυση του *τάχα* της Κυπριακής σύμφωνα με τη Θεωρία των Γλωσσικών Πράξεων και τη Θεωρία της Συνάφειας. Στην συγκεκριμένη ανάλυση, εξετάζεται ο τρόπος λειτουργίας του *τάχα* της Κυπριακής σύμφωνα με τις πιο πάνω θεωρίες με παράλληλες αναφορές στο *τάχα* της ΚΝΕ και ελέγχεται επίσης η περιγραφική και ερμηνευτική τους επάρκεια.

3.2. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές Περιγραφές του ΣΔ *τάχα*

Τόσο στην ΚΝΕ όσο και στην Κυπριακή το *τάχα* χρησιμοποιείται πολύ συχνά σε καθημερινό, ανεπίσημο αλλά και λογοτεχνικό λόγο, καταλαμβάνοντας τόσο αρχικές όσο και ενδιάμεσες αλλά και τελικές συντακτικές θέσεις στα εκφωνήματα των ομιλητών/τριών (Υφαντίδου 2001: 170). Συγκεκριμένα το *τάχα* μπορεί να συνδυαστεί με αποφαντικές, ερωτηματικές και προστακτικές προτάσεις (Andersen & Fretheim 2000: 11), όπως παρακάτω:

KNE

- (1) *Τάχα* χόρεψε η Σ. (Αποφαντική πρόταση σε οριστική)
- (2) *Τάχα* θα χορέψει η Σ.; (Ερωτηματική πρόταση)
- (3) Χόρεψε *τάχα*. (πρόταση με προστακτική)

Κυπριακή

Αποφαντικές προτάσεις

- (4α) *Τάχα* εμίλησε μου η Σ.
- (4β) *Τάχα* θωρεί μάππα η Σ.

Ερωτηματικές προτάσεις

- (5α) Εννά μου μιλήσει *τάχα* η Σ.;
- (5β) Εννά δει *τάχα* μάππα η Σ.;

Προστακτικές προτάσεις

- (6α) Κάμε *τάχα* ότι μου μιλάς/Μίλα μου *τάχα*.
- (6β) Κάμε *τάχα* ότι θωρείς μάππα/Θώρε μάππα *τάχα*.

Το *τάχα* στα Αρχαία ελληνικά συνιστούσε επιρρηματικό στοιχείο το οποίο είχε τη σημασία του αμέσως ή του γρήγορα (β) (Σταματάκος 2006: 974). Μπορούσε επίσης να λειτουργήσει ως πιθανολογικό μόριο αποκτώντας τη σημασία της πιθανότητας (α) και έτσι ισοδυναμούσε σημασιολογικά με επιρρήματα όπως *ίσως*, *μάλλον*, *πιθανότατα* (Υφαντίδου 2001: 170).

- (α) *Τάχα δ' ἄν τινες, ὧ̃ ἄριστε, καὶ τούτων ἀγνοοῖεν.* (ίσως)
- (β) *Νομοθέται γὰρ γιγνόμεθα ἀλλ' οὐκ ἐσμέν πω, τάχα δὲ ἴσως ἂν γενοίμεθα.* (γρήγορα)

Σχετικά με τη συγχρονική υπόσταση του *τάχα* της KNE, τα λεξικά της KNE το κατατάσσουν στα επιρρηματικά στοιχεία και του αποδίδουν δύο κύριες κοινές λεξικές σημασίες: η μια αφορά στην έκφραση αμφισβήτησης των λεγομένων και της συμπεριφοράς κάποιου/ας και η άλλη αφορά στην έκφραση απορίας (Χαραλαμπάκης 2014: 1566, Τριανταφυλλίδης 2009: 1326). Οι λεξικές συνωνυμίες του *τάχα* που προτείνονται είναι οι όροι *φαινομενικά*, *δήθεν* για τη μία σημασία και *άραγε* για τη δεύτερη σημασία (Χαραλαμπάκης 2014: 1566, Τριανταφυλλίδης 2009: 1326). Στο

λεξικό της Κυπριακής του Γιαγκουλλή (2009: 532) απαντάται ως επίρρημα συνώνυμο του *δήθεν*, χωρίς να δίνονται όμως περισσότερες εξηγήσεις τόσο για το σημασιολογικό του περιεχόμενο όσο και για τη χρήση του.

Επιπλέον, η γραμματική του Τριανταφυλλίδη (2012 [1941]: 382) χαρακτηρίζει το *τάχα* «διστακτικό» μόριο, με την έννοια ότι εκφράζει τον ενδοιασμό και την επιφυλακτικότητα του/της ομιλητή/τριας να δεσμεύσει τον εαυτό του/της ως προς το προτασιακό περιεχόμενο της λογικής πρότασης που λέει και το μεταφράζει με τον όρο «μήπως», «μη τυχόν». Αντίθετα, η Παυλίδου (1988: 541) υποστηρίζει ότι το *τάχα* δηλώνει με έμμεσο τρόπο βεβαιότητα παρά αμφιβολία, με την έννοια ότι ο/η ομιλητής/τρια εκφράζει έμμεσα ένα μεγάλο βαθμό σιγουριάς ότι θα γίνει ή γίνεται το αντίθετο από το προτασιακό περιεχόμενο του εκφωνήματός του/της. Η Παυλίδου (1988: 527-546) συνεχίζει την ανάλυση του *τάχα* κάτω από αυτό το αντιθετικό μοτίβο του προτασιακού περιεχομένου και των ανελικρινών επικοινωνιακών προθέσεων του/της ομιλητή/τριας (βλ. Υπ. 3.3.1). Πιο συγκεκριμένα, οι αποφαντικές προτάσεις με το *τάχα* εκφράζουν το εντελώς αντίθετο σημασιολογικό προτασιακό περιεχόμενο.

Έτσι, στην περίπτωση (1), σύμφωνα με την Παυλίδου, η δήλωση που κάνει ο/η ομιλητής/τρια κωδικοποιεί το μήνυμα ότι είναι σίγουρος/η ότι η Σ. δεν χόρεψε παρόλο που σημασιολογικά η πρόταση δεν είναι αρνητική. Στη συνέχεια, οι ερωτηματικές προτάσεις με το *τάχα*, ευθείες ή πλάγιες, οι οποίες κωδικοποιούν το αίτημα του/της ομιλητή/τριας για πληροφορίες μετατρέπονται σε ρητορικά ερωτήματα και έτσι καταλήγουν σε έμμεσες δηλώσεις επιτέλεσης του αντίθετου από το σημασιολογικό περιεχόμενο της πρότασης (Υφαντίδου 2001: 170). Έτσι, στην περίπτωση (2), σύμφωνα με την Παυλίδου, η ερώτηση αποκτά το νόημα της αμφιβολίας και ισοδυναμεί με τη φράση όπως «Αμφιβάλλω/Αναρωτιέμαι αν θα χορέψει η Σ.» και κωδικοποιεί τη βεβαιότητα του/της ομιλητή/τριας ότι δεν θα καταφέρει να χορέψει η Σ. Τέλος, σε προστακτικές προτάσεις το άμεσο αίτημα για επιτέλεση του προτασιακού περιεχομένου μετατρέπεται σε έμμεσο αίτημα στον συνομιλητή προσποίησης του προτασιακού περιεχομένου της λογικής πρότασης. Έτσι, η περίπτωση (3) μπορεί να ερμηνευθεί ως «υποκρίσου ότι χορεύεις» και ισοδυναμεί μεταφραστικά με το «Δεν σ' το ζητώ να το κάνεις στ' αλήθεια, αλλά να προσποιηθείς ότι χορεύεις». Επομένως, σύμφωνα με την Παυλίδου (1988), αποτελεί ένα έμμεσο αίτημα στον/στην συνομιλητή/τρια να προσποιηθεί ότι επιτελεί το προτασιακό περιεχόμενο της λογικής πρότασης.

Η Υφαντίδου (2001: 171-172), παρόλο που συμφωνεί σε ένα βαθμό με τις επεξηγήσεις της Παυλίδου (1988), κρίνει την ερμηνεία της ερμηνευτικά και περιγραφικά ανεπαρκή γιατί, ακολουθώντας το πλαίσιο της θεωρίας των Γλωσσικών πράξεων, μελέτησε το *τάχα* στη βάση των βεβαιωτικών και κατευθυντικών προσλεκτικών πράξεων χωρίς να προχωρήσει σε μια συνολική θεώρηση του σημασιολογικού του περιεχομένου. Οι ερμηνείες αυτές της Παυλίδου δεν καλύπτουν επαρκώς το σημασιολογικό περιεχόμενο του *τάχα*, αφού δεν περιλαμβάνουν την *αυτοπτική* (evidential) και *ετεροπτική* (hearsay) σημασία του και δεν επεξηγούν ποιες διαδικασίες ακολουθούν οι φυσικοί/ες ομιλητές/τριες για να το ερμηνεύουν τότε ως ρητορική ερώτηση, τότε ως αίτημα για προσποίηση και τότε ως αίτημα για επιτέλεση της αντίθετης πράξης από το εκφώνημα (Andersen & Fretheim 2000: 11).

Η Υφαντίδου (2001: 170), επιχειρώντας να δώσει μια ολοκληρωμένη και ερμηνευτικά επαρκή πραγματολογική εξήγηση του *τάχα*, προτείνει μια εναλλακτική ερμηνεία του με βάση τη θεωρία της Συνάφειας. Σε σημασιολογικό επίπεδο, αποδίδει στο *τάχα* της ΚΝΕ δύο σημασίες, μια *αυτοπτική* (evidential) και μια *ετεροπτική* (hearsay). Η αυτοπτική σημασία του *τάχα* υποδεικνύει την πηγή τεκμηρίων του/της ομιλητή/τριας για το εκπεφρασμένο προτασιακό του περιεχόμενο και συνεπώς τον βαθμό δέσμευσής του/της για αυτό (Υφαντίδου 2000: 120). Έτσι, στην περίπτωση (1), σύμφωνα με την Υφαντίδου, το εκφώνημα μεταφράζεται σημασιολογικά ανάλογα με τα συμφραζόμενα του εκάστοτε επικοινωνιακού πλαισίου, ως «Είδα/Παρακολούθησα/Ήμουν μάρτυρας ότι χόρεψε η Σ.». Η ετεροπτική του σημασία υποδεικνύει ότι η πηγή γνωσιολογικού περιεχομένου του εκφωνήματός του/της αποκτήθηκε όχι από τον/την ίδιο/α τον/την ομιλητή/τρια αλλά από κάποιο άλλο πρόσωπο, δηλώνοντας έτσι πληροφορία που αποκτήθηκε με έμμεση μαρτυρία. Έτσι, στην περίπτωση (1), σύμφωνα με την Υφαντίδου, το εκφώνημα μεταφράζεται σημασιολογικά ως «Άκουσα/Πληροφορήθηκα/Μου είπαν ότι χόρεψε η Σ.». Οι ερμηνείες που θα ανακτηθούν από τον/την ακροατή/τρια (αυτοπτική ή ετεροπτική/ evidential ή hearsay) καθώς και άλλα *υπονοήματα* πηγάζουν από την πραγματολογική φύση της *αυτοπτικής* (evidential) του σημασίας και καθορίζονται από τις προσδοκίες συνάφειας, αφού η ερμηνευτική διαδικασία οδηγεί τον/τη συνομιλητή/τρια σε συναγωγές συμπερασμάτων αναφορικά με τη σημασία του μηνύματος του ομιλητή/τριας μέχρι να επιτευχθεί η πρόσληψή του (Υφαντίδου 2001: 171).

Το *τάχα* της Κυπριακής έχει αυτοοπτική ή ετεροοπτική σημασία, όπως το *τάχα* της ΚΝΕ, καθορίζοντας έτσι τον τρόπο απόκτησης των πληροφοριών (αυτόπτης μάρτυρας ή έμμεση μαρτυρία) που αφορούν τον κόσμο της πραγματικότητας.

Κύριο επιχείρημα της συγκεκριμένης εργασίας είναι ότι η αυτοοπτική και ετεροοπτική σημασία του *τάχα* της Κυπριακής διαδραματίζει δευτερεύοντα ρόλο στην κωδικοποίηση του εκφωνήματος. Πρωτεύοντα ρόλο για το *τάχα* της Κυπριακής κατέχει η πραγματολογική του χρήση, που δηλώνει την προθετική (attitudinal) του σημασία, η οποία δηλώνει τη στάση του/της ομιλητή/τριας απέναντι σε μια κατάσταση της πραγματικότητας που περιγράφει το εκφώνημά του/της, είτε ως αυτόπτη μάρτυρα είτε ως έμμεσης μαρτυρίας, εκφράζοντας ή αποκρύπτοντας τα πιστεύω, τα συναισθήματα και τη στάση του/της. Με αυτό το σκεπτικό, ο φυσικός/ή ομιλητής/τρια της Κυπριακής θα επεξηγούσε ότι η περίπτωση (4α) δηλώνει αρνητικά συναισθήματα (δυσαρέσκεια, θυμό κ.ά.) για το γεγονός ότι του/της μίλησε η Σ. ενώ στο (4β) κριτικάρει-ειρωνεύεται το γεγονός ότι η Σ. παρακολουθεί ποδόσφαιρο. Η περίπτωση (5α) σαρκάζει το γεγονός ότι η Σ. θα του/της μιλήσει, ενώ στο (5β) εκφράζεται έκπληξη για το γεγονός ότι η Σ. θα παρακολουθήσει ποδόσφαιρο. Στην περίπτωση (6α) σε κατάλληλες επικοινωνιακές περιστάσεις αποκρύπτονται σκέψεις/συναισθήματαⁱⁱ αγάπης/ενδιαφέροντος του/της ομιλητή/τριας από το αίτημα να προσποιηθεί ο/η ακροατής/τρια ότι μιλά στον/στην ομιλητή/τρια και στο (6α) η απαξίωσή του/της για το γεγονός ότι παρακολουθεί ποδόσφαιρο η Σ.

Τέτοια προθετική (attitudinal) σημασία έχει και το *μίσιμου* της Κυπριακής,ⁱⁱⁱ το οποίο θα μπορούσε να θεωρηθεί και σημασιολογικά ισοδύναμο με το *τάχα*, αλλά και πολλοί άλλοι συνομιλιακοί δείκτες με ετεροοπτική σημασία. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι το -mIs της Τουρκικής και το -kono της Pilipino. Οι Slobin & Aksu (1982), Kappler & Tsiplakou (2015) αναφέρουν ότι το τουρκικό μόρφημα/συνομιλιακός δείκτης -mIs χρησιμοποιείται όχι μόνο για να δηλώσει έμμεσες μαρτυρίες αλλά και ειρωνεία, σαρκασμό, έκπληξη ακόμα και έπαινο. Η Ballard (1974) αναφέρει ότι χρησιμοποιήθηκε ο δείκτης kono στη μετάφραση της Βίβλου σε γλωσσικές ποικιλίες των Φιλιππίνων για να δηλώσει σαρκασμό και ειρωνεία. Η Blass (1989: 109, 312-3) υποστηρίζει ότι ο ΣΔ *re* της Sissala εκφράζει τη στάση του/της ομιλητή/τριας απέναντι σε μια άποψη που ακούστηκε αλλά και σε πολλές περιπτώσεις την ειρωνική διάθεσή του/της.

3.3. Ένταξη του τάχα στην κατηγορία των ΣΔ.

Σε αυτή την ενότητα εξετάζονται τα χαρακτηριστικά του τάχα της Κυπριακής και αν μπορούν να ευθυγραμμιστούν με αυτά της κατηγορίας των ΣΔ.

3.3.1 Προσωδιακά χαρακτηριστικά

Το τάχα της Κυπριακής μπορεί να περιβάλλεται από παύσεις (μικρότερες ή μεγαλύτερες) και να εκφέρεται άτονα ή τονισμένα. Τα πιο κάτω παραδείγματα είναι προφορικά δεδομένα.

- (7) A: Επήα τάχα για συμπαράσταση εγώ. (...) Τάχα τι; Τάχα συμπαθά με τούτη;
- (8) Εχτές έφαα πάλε νερά σε βαφτίσια (...) σε ένα τάχα κλασάτο εστιατόριο της Λευκωσίας, που όμως η αίθουσα έβαλε μέσα νερά σιονωτά τζαι επλημμύρισεν τζαι εφάαμεν μέσα στα σκοτεινά.

Το τάχα μπορεί επίσης να πραγματωθεί με ανοδικό ερωτηματικό επιτονισμό.

- (9) A: Λαλούν ότι οι ομπρέλες της Κόκα-Κόλα σε εστιατόρια δείχνουν ότι το εστιατόριο ένεν καλό.
B: Τάχα;

3.3.2 Μορφολογικά χαρακτηριστικά

Το τάχα αποτελεί μονομορφηματική έκφραση, η οποία προέρχεται, όπως προαναφέρθηκε, από το τάχα της Αρχαίας ελληνικής. Στο τάχα δεν έχει παρατηρηθεί φωνολογική συρρίκνωση όπως συμβαίνει σε άλλους ΣΔ, π.χ. το εντάξει της ΚΝΕ γίνεται 'ντάξει (Μέντη 2014 : 95) ή το ['θec^h:u] της Κυπριακής κάποτε προφέρεται ['ec^h:u] (Terakourafi & Armostis, υπό δημοσίευση). Το τάχα ενυπάρχει και σε συνθετότερες μορφές όπως το τάχατες, το οποίο σχηματίστηκε με την προσθήκη του προσθετικού μορίου τε της Αρχαίας ελληνικής και του τελικού σίγμα (Τριανταφυλλίδης 2009: 1326). Σε πολλές περιπτώσεις τόσο το τάχα όσο και το τάχατες ενώνεται με το στοιχείο [mu], είναι ομόφωνο με τη γενική του αδύνατου τύπου του πρώτου προσώπου της προσωπικής αντωνυμίας εγώ και γίνεται τάχα μου, τάχατες μου.

- (10) A: Τζαι τάχα μου εν της μόδας τζείνο που φορεί η Σ.;

- (11) Α: Εφκήκαμε που το μνημόνιο, *τάχατες μου*, τζαι εβελτιώθηκε η πιστοληπτική ικανότητα της Κύπρου.

Η προσθήκη του *μου* ενισχύει τη σημασία του *τάχα* ως έκφραση στάσης, αφού έτσι τονίζεται ο υποκειμενικός σχολιασμός των σκέψεων/απόψεων του/της ομιλητή/τριας στο λογικό-προτασιακό περιεχόμενο του εκφωνήματός του/της.

3.3.3 Συντακτικά χαρακτηριστικά

Αναφορικά με τη συντακτική του θέση, το *τάχα* κατέχει τυπικά αρχικές θέσεις στο εκφώνημα όπου περιέχεται, αλλά μπορεί να εμφανίζεται και σε εσωτερικές ή ακόμα και τελικές θέσεις.

- (12) *Τάχα* η Β. έπρεπε να ξέρει να περπατά επειδή ήταν τζαι πέρσι ... όπως το σκιάχτρο που επήνε #StarKypros2016
- (13) Πειράζω την τζαι *τάχα* εν μου μιλά τωρά.
- (14) Κάθε μεταγραφική λένε ότι *τάχα* τον θέλουνε ...
- (15) Η Τ. θυμίζει μου δασκαλίτσα που εν ακόμα ψαρωμένη τζαι *τάχα* καλή.
- (16) Όποτε ακούω «Συμπεθερά» σκέφτουμε το «σσς, έλα συμπετερά», που εκάμναμε μες στα αποδυτήρια του λυκείου χορεύοντας *τάχα*.
- (17) Κάμνει μου την *τάχα* φίλη τωρά.
- (18) Εκαταργήθηκε η *τάχα* λωρίδα εξπρές στις τράπεζες.
- (19) Εν σπάνιο *τάχα*.

Όπως φαίνεται και από τα παραπάνω παραδείγματα, το *τάχα* είτε δεν συνάπτει καμία ενότητα με παραπλήσιους όρους (παραδείγματα (12), (13), (14), (15), (16), (17), (18), (14)) είτε σχηματίζει ενότητα με τον τύπο *μου* (παραδείγματα (10), (11)). Και στις δύο όμως περιπτώσεις μπορεί να παραλείπεται από την πρόταση, μόνο του ή ως ενότητα με το *μου*, χωρίς καθόλου συντακτικές επιπτώσεις αφού βρίσκεται απομονωμένο συντακτικά από την υπόλοιπη πρόταση. Αυτό φαίνεται και στο παράδειγμα (9), αφού παρουσιάζεται μόνο του χωρίς να ανήκει σε κανένα προτασιακό συντακτικό σύνολο. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι το πεδίο εμβέλειας του *τάχα* της Κυπριακής δεν καθορίζεται από τη συντακτική του θέση, γιατί ο τρόπος λειτουργίας του δεν επηρεάζει τις συντακτικές δομές της πρότασης. Αυτό είναι φανερό από το γεγονός ότι το *τάχα* της Κυπριακής μπορεί να εμφανίζεται μαζί με ουσιαστικά (17), (18), επίθετα (15) αλλά και

ολόκληρες φράσεις (13), (14). Επιπρόσθετα, το *τάχα* της Κυπριακής συντάσσεται με παροντικούς (4β), παρελθοντικούς (4α) αλλά και μελλοντικούς χρόνους (5α) (5β) και απαντάται σε αποφαντικές, ερωτηματικές αλλά και προστακτικές προτάσεις. Έχει ελεύθερη συντακτική θέση και μπορεί να παρεμβάλλεται ανάμεσα στο άρθρο και το ουσιαστικό, να μπαίνει πριν ή μετά το ουσιαστικό/επίθετο/φράση.

Το πεδίο εμβέλειας^{iv} του *τάχα* της Κυπριακής μπορεί να είναι στενό και να αφορά το άμεσα προσκείμενο στοιχείο, όταν εμφανίζεται εντός ΟΦ, όπως το παράδειγμα (18). Ωστόσο, γενικά μπορεί να εμφανίζεται σε ποικίλες θέσεις και το πεδίο εμβέλειάς του να είναι ευρύ ή να αφορά κάποιο συστατικό μη άμεσα προσκείμενο (π.χ. την ΟΦ «της μόδας», τη ΡΦ «εν της μόδας», όλη την πρόταση):

(19) Α:Τζαι {*τάχα μου*} εν {*τάχα μου*} της μόδας {*τάχα μου*} τζείνο που φορεί η Σ. {*τάχα μου*};

Η θέση που καταλαμβάνει το *τάχα* της Κυπριακής στη πρόταση δεν καθορίζεται αναγκαστικά ανάλογα με το λεξικό τεμάχιο το οποίο σχολιάζει ο/η ομιλητής/ομιλήτρια, αλλά με αυτό το οποίο έχει διαφορετική νοητική αναπαράσταση από αυτήν της πραγματικότητας (βλ. Κεφ. 3.4.4.3). Εν συντομία, το *τάχα* της Κυπριακής, επειδή δηλώνει τη στάση/πρόθεση/συναισθήματα του/της ομιλητή/τριας συνοδεύει το λεξικό τεμάχιο (λέξη, φράση, πρόταση) το οποίο είναι διαφορετικό ή λειτουργεί διαφορετικά στο δικό του/της μυαλό. Με αυτό τον τρόπο εκδηλώνεται στον/στην ακροατή/τρια η διαφορά της πραγματικότητας του κόσμου και της νοητικής αναπαράστασης του/της ομιλητής και ερμηνεύεται η στάση του/της. Πιο συγκεκριμένα, στο (7) το *τάχα* έχει πεδίο εμβέλειας όχι το ρήμα *επήα* αλλά τη συμπαράσταση. Η συμπαράσταση που έδωσε ο/η ομιλητής/τρια στον κόσμο της πραγματικότητας ήταν πολύ διαφορετική από αυτή που είχε στο μυαλό του/της, για αυτό και χρησιμοποιεί το ΣΔ *τάχα* για να δηλώσει αυτήν τη διαφορά, αμφισβητώντας τη συμπαράσταση που παρείχε στην πραγματικότητα. (Περισσότερες λεπτομέρειες δίνονται στο Κεφ. 3.4.4.3.). Στην περίπτωση που αμφισβητείται όλο το προτασιακό περιεχόμενο, τότε το πεδίο εμβέλειας του *τάχα* είναι όλη η πρόταση όπως το (10), που αμφισβητείται αν είναι της μόδας το ένδυμα που φορεί η Σ. Η εστίαση στο λεξικό τεμάχιο που επηρεάζει το *τάχα* γίνεται με τον επιτονισμό της φωνής του/της ομιλητή/τριας.

Από τα πιο πάνω παραδείγματα του *τάχα* συμπεραίνεται ότι το πεδίο εμβέλειάς του δεν έχει συντακτικούς περιορισμούς στο πλαίσιο της πρότασης. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση (9), στην οποία το πεδίο εμβέλειας δεν εντάσσεται σε καμιά προτασιακή συντακτική δομή αλλά συνδέεται σε ένα ευρύτερο επίπεδο λόγου (discourse), αφού ο/η ομιλητής/τρια χρησιμοποιεί το *τάχα* με επιτονισμό ερώτησης για να ζητήσει περισσότερες εξηγήσεις από τον/τη συνομιλητή/τρια του/της, ώστε να γίνει κατανοητό το προηγούμενο εκφώνημα του/της ομιλητή/τριας Α, ως προς το γιατί οι ομπρέλες της Κόκα-Κόλα δηλώνουν ότι το εστιατόριο δεν είναι καλής ποιότητας (Το συγκεκριμένο παράδειγμα αναλύεται διεξοδικά στο Κεφ. 3).

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω, θεωρούμε ότι το *τάχα* ανεπιφύλακτα μπορεί να ενταχθεί στην κατηγορία των ΣΔ, εξαιτίας της συντακτικής του ανεξαρτησίας, των προσωδιακών και των χαρακτηριστικών όσο και των πραγματολογικών του λειτουργιών, οι οποίες κωδικοποιούν περικειμενικές πληροφορίες δήλωσης ή απόκρυψης στάσεων του/της ομιλητή/τριας απέναντι στα εκφωνήματά του/της. Αυτή φαίνεται να είναι η μόνη κατηγοριοποίηση που συγχρονικά τουλάχιστον καλύπτει τη συμπεριφορά του.

3.4. Πραγματολογική ανάλυση του ΣΔ τάχα

Σε αυτή την ενότητα θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε πραγματολογικά το ΣΔ τάχα της Κυπριακής σύμφωνα με τη ΘΓΠ και τη θα, ελέγχοντας ταυτόχρονα την περιγραφική και ερμηνευτική τους επάρκεια. Στη συγκεκριμένη ανάλυση, εξετάζεται ο τρόπος λειτουργίας του τάχα της Κυπριακής σύμφωνα με τις πιο πάνω θεωρίες με παράλληλες αναφορές σε πραγματολογικές ερμηνείες που προτάθηκαν για το τάχα της ΚΝΕ.

Αρχικά επιχειρείται η ανάλυση του ΣΔ τάχα της Κυπριακής σύμφωνα με τη ΘΓΠ και στη συνέχεια ελέγχεται αν αυτό επηρεάζει τις συνθήκες αληθείας ή όχι των εκφωνημάτων. Επιπρόσθετα, μελετάται αν το τάχα της Κυπριακής συνεισφέρει στη ρητή ή υπόρρητη πλευρά της επικοινωνίας και, τέλος, αν η σημασία που διαθέτει είναι εννοιολογική ή διαδικαστική (conceptual-procedural) βάσει της διάκρισης που υιοθετεί η ΘΣ.

3.4.1. Η Θεωρία των Γλωσσικών Πράξεων και το τάχα

Σε αυτή την υποενότητα επιχειρείται η ανάλυση του ΣΔ τάχα της Κυπριακής σύμφωνα με τη ΘΓΠ, ενώ παράλληλα εξετάζεται κατά πόσον η ΘΓΠ παρέχει όχι μόνο ένα ενιαίο πλαίσιο ερμηνείας για το ΣΔ τάχα αλλά και μια πραγματολογικά ερμηνευτική επάρκεια.

Εντάσσοντας το ΣΔ τάχα της Κυπριακής στο πλαίσιο της ΘΓΠ, παρατηρείται ότι αυτό απαντάται σε δύο γλωσσικές πράξεις, τις βεβαιωτικές και τις κατευθυντικές. Με τις βεβαιωτικές πράξεις ο/η ομιλητής/τρια προβαίνει σε ισχυρισμούς ή δηλώσεις δεσμεύοντας τον εαυτό του/της για την αληθειακή κατάσταση του εκφωνήματός του/της και ο προσλεκτικός στόχος είναι η απόφαση/δήλωση (Μπέλλα 2015: 79-80). Αντίθετα, στις κατευθυντικές πράξεις ο/η ομιλητής/τρια δεσμεύεται να ρωτήσει και να ζητήσει πληροφορίες από τον/τη συνομιλητή/τρια του, κατευθύνοντάς τον/τη να κάνει κάτι και έτσι ο προσλεκτικός στόχος είναι προτρεπτικός (Μπέλλα 2015: 80).

Εντάσσοντας το ΣΔ τάχα της Κυπριακής στη ΘΓΠ, παρατηρείται μη ταύτιση του προτασιακού περιεχομένου με τον προσλεκτικό στόχο, γιατί ο ακροατής/τρια εκλαμβάνει το εκφώνημα του/της ομιλητή/τριας που περιέχει το τάχα όχι ως δήλωση, ως απλή περιγραφή της πραγματικότητας, αλλά ως προσωπικό σχολιασμό του/της ομιλητή/τριας σε σχέση με την κατάσταση των πραγμάτων που εκτυλίσσονται στην πραγματικότητα. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζεται μία ασυμβατότητα ανάμεσα στο προτασιακό περιεχόμενο και στις επικοινωνιακές προθέσεις του/της ομιλητή/τριας. Με πιο απλά λόγια, στο εκφώνημα (4) ο/η ακροατής/τρια δεν ερμηνεύει το εκφώνημα ως

απλή δήλωση, ότι δηλαδή η Σ. παρακολουθεί ένα αγώνα ποδοσφαίρου, αλλά ως κάτι περισσότερο από δήλωση, ως ένα υποκειμενικό σχολιασμό που ενέχει το στοιχείο της επίκρισης, έκπληξης για το γεγονός ότι η Σ. παρακολουθεί ποδόσφαιρο.

Η πραγματολογική ανάλυση του ΣΔ τάχα της ΚΝΕ της Παυλίδου, που ακολουθεί τη ΘΓΠ, προτείνει ότι στις βεβαιωτικές πράξεις η προσθήκη του ακυρώνει τη συνθήκη ειλικρίνειας και δηλώνει ότι έμμεσα ο/η ομιλητής/τρια πιστεύει το αντίθετο από το προτασιακό του περιεχόμενο. Αυτή όμως η εξήγηση δεν ισχύει στην περίπτωση του τάχα της Κυπριακής, γιατί το εκφώνημα (4β) «Τάχα θωρεί μάππα η Σ.» δεν κωδικοποιεί καθόλου το αντίθετο μήνυμα, ότι δηλ. η Σ. δεν παρακολουθεί ποδόσφαιρο. Έτσι, η ΘΓΠ αδυνατεί ερμηνευτικά να επεξηγήσει το ΣΔ τάχα της Κυπριακής.

Όσον αφορά τις κατευθυντικές προσλεκτικές πράξεις, προκύπτουν και σε αυτές τις περιπτώσεις ερμηνευτικά κενά, ιδίως όταν ο προσλεκτικός στόχος είναι η ερώτηση επειδή ο/η ομιλητής/τρια πάλι δεν προτρέπει τον/την ακροατή/τρια να ζητήσει πληροφορίες, για να μάθει αν η Σ. θα παρακολουθήσει ποδόσφαιρο. Οι φυσικοί/ές ομιλητές/τριες της Κυπριακής ερμηνεύουν το εκφώνημα (5β) «Εννά δει τάχα μάππα η Σ.;» ως ένα υποκειμενικό σχολιασμό του/της ομιλητή/τριας για το γεγονός ότι η Σ. παρακολουθεί ποδόσφαιρο και μπορούν να χρησιμοποιηθούν σημασιολογικά ισοδύναμες προτάσεις, που εκφράζουν τη δυσπιστία του/της ομιλητή/τριας σε αυτό, όπως «Δεν το πιστεύω ότι η Σ. θα παρακολουθήσει ποδόσφαιρο». Αυτή είναι και μια διαφορά του τάχα της Κυπριακής με της ΚΝΕ, αφού δεν υπάρχει η σημασία του *άραγε*, όπως το αντίστοιχο τάχα της ΚΝΕ.

Στις περιπτώσεις των κατευθυντικών προσλεκτικών πράξεων, όταν ο/η ομιλητής/τρια ζητά κάτι, η επεξήγηση της Παυλίδου (1988) ερμηνεύει σε κάποιο βαθμό και την περίπτωση να προστίθεται ο ΣΔ τάχα της Κυπριακής σε προστακτικές προτάσεις. Έτσι, το εκφώνημα (6β) μπορεί να ερμηνευτεί ως προτροπή να συνεχίσει να προσποιείται ότι βλέπει ποδόσφαιρο. Αυτή η επεξήγηση της προσποίησης σε προστακτικές προτάσεις ενδυναμώνεται και από το γεγονός ότι οι φυσικοί/ές ομιλητές/τριες της Κυπριακής προσθέτουν και το ρήμα *κάμνω* σε τέτοια εκφωνήματα και έτσι τονίζεται ακόμα περισσότερο η έννοια του *προσποιούμαι*. Συνεπώς, ένα σημασιολογικά ισοδύναμο εκφώνημα είναι «Κάμνε ότι θωρείς μάππα τζαι άφησ' με ήσυχο». Ταυτόχρονα όμως μπορεί να αναφερθεί ότι και σε αυτή την περίπτωση ο/η ομιλητής/τρια πάλι προβαίνει

ένα σχολιασμό-επίκριση για το γεγονός ότι ο/η ακροατής/τρια βλέπει ποδόσφαιρο, τον/την ενοχλεί και προσπαθεί να τον/τη σταματήσει.

Εντάσσοντας, λοιπόν, τον ΣΔ τάχα της Κυπριακής στη ΘΓΠ διαπιστώνεται ότι προκύπτουν ερμηνευτικά κενά αφού δεν μπορούν να επεξηγηθούν οι περιπτώσεις του τάχα σε ερωτηματικές και αποφαντικές προτάσεις. Στο τάχα της Κυπριακής φαίνεται ότι οι φυσικοί ομιλητές/τριες αναγνωρίζουν περισσότερο τις προθέσεις του ομιλητή παρά το λεξικογραμματικό περιεχόμενο της λογικής πρότασης που εκφράζουν. Ούτε αναγνώρισαν την ερώτηση ως ερώτηση για να την απαντήσουν, ούτε τη δήλωση ως ισχυρισμό για την κατάσταση πραγμάτων της πραγματικότητας. Εκείνο που αναγνώρισαν στα συγκεκριμένα εκφωνήματα όμως είναι τα προθετικά σχόλια του ομιλητή, δηλ. την προσωπική του στάση απέναντι σε αυτά που έλεγε.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι μερικές λειτουργίες του τάχα της Κυπριακής μπορούν να εξηγηθούν στο πλαίσιο της ΘΓΠ, ιδίως στις περιπτώσεις που χρησιμοποιείται ως δείκτης διαφωνίας ή ειρωνείας. Ο αντίστοιχος δείκτης ειρωνείας ή διαφωνίας στην ΚΝΕ είναι το τάχα μου. Ο ΣΔ τάχα της Κυπριακής λειτουργεί σε τέτοιες περιπτώσεις με τρόπο που οδηγεί τον/την ομιλητή/τρια να λέει κάτι και να εννοεί το εντελώς αντίθετο. Στην περίπτωση (20) ο/η ομιλητής/τρια εκφράζει την ειρωνεία του/της, και ενώ σε δηλωτική πρόταση αποφαινεται ότι το παιδί το προσέχει ο Σ., εννοεί ότι δεν το προσέχει. Αυτή φυσικά η επεξήγηση αφορά μερικές περιπτώσεις, ενώ δεν μπορεί να εξηγήσει άλλες περιπτώσεις, όπως το παράδειγμα (21). Στο (21) το πεδίο εμβέλειας του τάχα περιορίζεται στη φράση *λωρίδα εξπρές* και ο/η ομιλητής/τρια ειρωνεύεται το γεγονός ότι η λωρίδα ταχείας εξυπηρέτησης στις τράπεζες δεν εξυπηρετούσε αμέσως και γρήγορα τους/τις πελάτες/ισσες. Το εκφώνημά του/της (21) παρόλο που είναι δήλωση και ενώ ο/η ομιλητής/τρια αποφαινεται ότι κατάργησαν τη λωρίδα εξπρές, δεν εννοεί το αντίθετο από αυτό που λέει, αν και ειρωνεύεται.

(20) Τζαι τάχα μου το κοπελλούι προσέχει το Σ.

(21) Ωωω! Εβάλαν νου στην τράπεζα τζαι εκαταργήσαν την τάχα λωρίδα εξπρές.

(22) Εψές είδα σε όνειρο. Ήμουν τάχα με τη Ν. τζαι ήταν να έρτουμε σπίτι σου να σου κάμουμε φάρσα. (...)

(23) Είδα όνειρο εψές ότι ήμουν στο αυτοκίνητο τζαι επιαίναμε κάπου με το γαλανομάτικο. Στην πορεία εσουνάξαμε τζαι κάτι φίλους/γνωστούς του, μεταξύ των

οποίων τζαι ένα δωδεκάχρονο. Εγώ σε κάποια φάση που λέτε φκάλω κάτι λεφτά που τη τζέπη μου τζαι βάλλω τα στα cyrholders (ποτηροβασταρκές;) του αυτοκινήτου που εν μεταξύ των θέσεων του οδηγού τζαι του συνοδηγού τζαι κλείω το. Έρκεται το δωδεκάχρονο τζαι ανοίγει το, τζαι αστεύεικε ότι τάχα εμοίραζε τα 20ευρα στους άλλους που εσύναξαμε. Άνοιξε τζαι το κουτούι το άλλο που έσιει μεταξύ των θέσεων του οδηγού τζαι του συνοδηγού (που είσιε τζαι τζείνο λεφτά) τζαι το «αστείο» εσυνεχίζετουν. (...)

Τέτοια ερμηνευτικά κενά προκύπτουν και στις περιπτώσεις ονείρων (22), (23) αλλά και σε φανταστικές διηγήσεις. Αυτές οι περιπτώσεις δηλώνουν την ετεροπτική σημασία του *τάχα* και, όπως ο Τζάρτζανος (1996[1953]: 248) αναφέρει σε υποσημείωσή του, το *τάχα* της ΚΝΕ μπορεί να αντικατασταθεί σε αφηγηματικές διηγήσεις ονείρων ή φανταστικών γεγονότων με το ρήμα *λέει*. Στην περίπτωση (22) το *τάχα* της Κυπριακής μπορεί να αντικατασταθεί με το ρήμα *λέει* χωρίς καμιά αλλαγή στο νόημα. Στο (23) όμως το *τάχα* της Κυπριακής δεν τοποθετήθηκε στην αρχή της διήγησης του ονείρου αλλά στο ενδιάμεσο, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να αντικατασταθεί ούτε με το *λέει* ούτε με τη φράση «όπως πάει η ιστορία», όπως θα μπορούσε να κάνει ο αντίστοιχος ΣΔ *τάχα* της ΚΝΕ. Και στις περιπτώσεις των ονείρων ή φανταστικών διηγήσεων το *τάχα* της Κυπριακής φαίνεται να λειτουργεί ως δείκτης αισθημάτων έκπληξης, όπως στο (22), όπου εκφράζει ο ομιλητής/τρια την έκπληξή του/της ότι σε έναν ονειρικό κόσμο βρισκόταν με τη Ν., αλλά και ως δείκτης στάσης/πρόθεσης όπως στο (23), όπου κριτικάρει την πράξη του δωδεκάχρονου να μοιράζει λεφτά σε άλλους που δεν είναι δικά του.

Εν κατακλείδι, οι πραγματολογικές ερμηνείες του *τάχα* κάτω από τη ΘΓΠ δεν δίνουν μια ενιαία αντιμετώπιση και περιγραφή στον συγκεκριμένο ΣΔ. Η ακύρωση της συνθήκης ειλικρίνειας, τα κενά ανάμεσα στο προτασιακό περιεχόμενο και τις προθέσεις των ομιλητών/τριών, η μη συμπερίληψη της ετεροπτικής σημασίας αλλά και της αυτοπτικής σημασίας του *τάχα* αποτελούν τις κυριότερες αδυναμίες της ΘΓΠ να δώσει μια ερμηνευτικά επαρκή πραγματολογική επεξήγηση για τις λειτουργίες του ΣΔ *τάχα* της Κυπριακής. Ο μηχανιστικός χαρακτήρας της ΘΓΠ, που επικεντρώνεται στο να συστηματοποιήσει και να περιγράψει λεξικογραμματικά τα εκφωνήματα, περιορίζει την ανάλυση στο προτασιακό περιεχόμενο των εκφωνημάτων (Μπέλλα 2015: 88). Έτσι, εξαιρείται από την ανάλυση το περιεχόμενο, το οποίο, όπως φαίνεται, στην περίπτωση

του ΣΔ *τάχα*, αποτελεί και το πεδίο λειτουργίας του. Για αυτό τον λόγο προκύπτουν τα προβλήματα ερμηνείας, αφού η ερμηνευτική πορεία που προτείνεται από τη ΘΓΠ ξεκινά από το λεξικογραμματικό επίπεδο με κατεύθυνση το περικείμενο, ενώ θα έπρεπε να ακολουθείται η εντελώς αντίστροφη κατεύθυνση (Μπέλλα 2015: 88). Ως επακόλουθο, η ΘΓΠ δεν αντιμετωπίζει τη γλωσσική πράξη στο σύνολό της, αλλά και στο σύνολο της επικοινωνιακής της κατάστασης και, επομένως, αυτή η προσπάθεια πραγματολογικής ανάλυσης αποτυγχάνει, γιατί οριοθετείται αυστηρά κάτω από το πρίσμα των γλωσσικών πράξεων με ανελαστικούς κανόνες (Μπέλλα 2015: 89). Αυτό το γεγονός οδηγεί στη μη ενιαία ερμηνευτική αντιμετώπιση πραγματολογικών φαινομένων όπως ο ΣΔ *τάχα*, τα οποία απαιτούν ελαστικές αρχές και κανονικότητες που ενεργοποιούνται κάθε φορά από τη σχέση των χρηστών της γλώσσας με το εκάστοτε επικοινωνιακό περικείμενό τους. Αυτά τα προβλήματα όμως επιλύονται με τη ΘΣ.

3.4.2. Η Θεωρία της Συνάφειας και το τάχα

3.4.2.1. ΣΔ τάχα και Συνθήκες Αληθείας

Κεντρικό σημείο για την κατηγοριοποίηση των ΣΔ υπήρξε η αληθειακή κατάσταση των λογικών προτάσεων και σε ποιο βαθμό την επηρεάζουν. Πιο παραδοσιακές προσεγγίσεις υποστηρίζουν ότι οι ΣΔ δεν έχουν αληθειακή σημασία αλλά υποδεικνύουν τον τύπο της γλωσσικής πράξης που επιτελείται (Bach & Harnish 1979), ενώ οι θεωρητικοί της ΘΣ υποστηρίζουν ότι κάποιοι ΣΔ μπορούν να επηρεάσουν τις συνθήκες αληθείας ενώ κάποιοι άλλοι όχι (Υφαντίδου 1993: 193) και θα πρέπει να εξετάζονται με κριτήρια όπως αν διαθέτουν *εννοιολογική* (conceptual) ή *διαδικαστική* (procedural) σημασία και αν επηρεάζουν τη ρητή ή υπόρρητη πλευρά της επικοινωνίας (Wilson & Sperber 1993: 3, Υφαντίδου 1993: 197).

Η ΘΓΠ μοιάζει να υιοθετεί την παραδοσιακή θέση ότι οι ΣΔ δεν αλλάζουν τις συνθήκες αληθείας των προτάσεων, αφού δεν προσθέτουν τίποτα στο λογικοπροτασιακό περιεχόμενο του εκφωνήματος όπου εμφανίζονται (Υφαντίδου 1993: 195). Έτσι, διατείνονται ότι οι ΣΔ θα μπορούσαν να παραλειφθούν χωρίς καθόλου επιπτώσεις στην αληθειακή τους σημασία. Έτσι, λ.χ., στο (4β)

(4β) Τάχα η Σ. θωρεί μάππα

η πρόταση είναι αληθής, ανεξάρτητα από την παρουσία ή απουσία του *τάχα*, από τη στιγμή που στον κόσμο της πραγματικότητας υπάρχει ένα πρόσωπο με το όνομα Σ. και παρακολουθεί ποδόσφαιρο. Έτσι, το *τάχα* δεν δηλώνει ότι δεν ισχύει αυτή η πραγματικότητα και για αυτό δεν επηρεάζει τις συνθήκες αληθείας.

Οι θεωρητικοί της ΘΣ εκφράζουν την αντίθεσή τους για αυτές τις ερμηνευτικές απόψεις, αφού η αληθειακή λειτουργία όλων των ΣΔ αντιμετωπίστηκε με τον ίδιο τρόπο, υποστηρίχτηκε δηλ. ότι δεν συνεισφέρουν καθόλου στις συνθήκες αληθείας, χωρίς να εξεταστεί αν αυτό ισχύει για όλους τους ΣΔ (Υφαντίδου 2001: 84).

Η κύρια διαφορά των δύο θεωρητικών προσεγγίσεων έγκειται στο γεγονός ότι η μια εξετάζει τις προτάσεις ως γλωσσικά στοιχεία που έχουν μια απευθείας σημασιολογική σχέση με τον κόσμο της πραγματικότητας, ενώ η ΘΣ τις εξετάζει ως γλωσσικά στοιχεία βάσει των οποίων ο/η ομιλητής/τρια κατασκευάζει μια σημασιολογική νοητική

αναπαράσταση που προσομοιάζει μ' αυτήν της πραγματικότητας. Η ΘΣ υποστηρίζει ότι τα γλωσσικά στοιχεία χαρτογραφούνται απευθείας σε νοητικές αναπαραστάσεις, είτε *εννοιολογικές* (conceptual), που παραπέμπουν σε «εγκυκλοπαιδικού» τύπου έννοιες και αναπαραστάσεις της πραγματικότητας βασισμένες στη γνώση του κόσμου που διαθέτει ο πομπός, είτε *διαδικαστικές* (procedural), οι οποίες συμπεριφέρονται ως στοιχεία που καθοδηγούν ή επιβάλλουν περιορισμούς στις διαδικασίες πραγματολογικής συνεπαγωγής (Wilson 1991) που εμπλουτίζουν πραγματολογικά το εκφώνημα. Έτσι, σύμφωνα με τη ΘΣ, η σχέση μεταξύ γλώσσας και πραγματικότητας διαμεσολαβείται από νοητικές αναπαραστάσεις οι οποίες δεν είναι αναγκαστικά όλες κωδικοποιημένες γλωσσικά στα εκφωνήματα (Sperber & Wilson 1986/95: 72). Γι' αυτό τον λόγο, το νόημα των εκφωνημάτων δεν περιορίζεται μόνο στις συνθήκες αληθείας και μια ερμηνευτικά και περιγραφικά επαρκής ανάλυση των ΣΔ θα πρέπει να μελετά τους ΣΔ κάτω από τέσσερις άξονες: ρητή ή υπόρρητη επικοινωνία, εννοιολογική ή διαδικαστική σημασία (Wilson 1991).

Οι θεωρητικοί της ΘΓΠ ανέλυσαν, λοιπόν, τα αυτοπτικά επιρρήματα της Αγγλικής ως ψευδείς δείκτες αληθειας κατάστασης με εξωτερικό σημασιολογικό περιεχόμενο από το προτασιακό τους (Υφαντίδου 1993: 197). Έτσι, αντιμετωπίστηκαν ως δείκτες της ποσότητας ή του είδους των αποδείξεων που έχει στα χέρια του ο/η ομιλητής/τρια (Υφαντίδου 1993: 197). Επιρρήματα της Αγγλικής όπως τα *certainly, probably, possibly, definitely, undoubtedly* ερμηνεύτηκαν ως δείκτες που υποδεικνύουν τον βαθμό αξιοπιστίας του εκφωνήματος του/της ομιλητή/τριας (Urmson 1963: 228, Chafe 1986: 264) ή τον βαθμό δέσμευσης του/της ομιλητή/τριας (Palmer 1986: 64) ή ακόμα και ως ένας εναλλακτικός τρόπος δήλωσης της γλωσσικής πράξης που επιτελείται, χωρίς να έχουν σημασιολογική σύνδεση με το λογικοπροτασιακό περιεχόμενο του εκφωνήματος (Austin 1962: 74-77). Με τον ίδιο τρόπο αντιμετωπίστηκαν και τα ετεροπτικά επιρρήματα (*apparently, allegedly, reportedly*) ως δείκτες μειωμένης δέσμευσης του/της ομιλητή/τριας (Palmer 1986, Chafe 1986).

Αξίζει να σημειωθεί, όμως, ότι οι πιο πάνω ερμηνείες των θεωρητικών της ΘΓΠ κρίθηκαν ανεπαρκείς από τους θεωρητικούς της ΘΣ, τονίζοντας τη σημαντικότητα της συνεισφοράς των ΣΔ στην αληθειακή κατάσταση των προτάσεων, από την πλευρά της ερμηνείας που αποκωδικοποιεί ο/η ακροατής/τρια και όχι από την πλευρά της απλής περιγραφής της πραγματικότητας. Έτσι, σε αντίθεση με τη ΘΓΠ που δεν απέδιδε

αληθειακή σημασία σε όλους τους ΣΔ, η ΘΣ διατείνεται ότι οι ΣΔ που έχουν αληθειακή λειτουργία αφορούν όχι την αλήθεια της περιγραφής της πραγματικότητας αλλά την πιστότητα της ερμηνείας της περιγραφής (Υφαντίδου 2001: 176). Η Υφαντίδου (2001: 176) αναφέρει ότι όλοι οι ΣΔ που εκφράζουν πλάγιο λόγο ή σκέψη διαθέτουν αυτή την ετερο-προσδιοριστική χρήση, η οποία δηλώνει ότι η εκπεφρασμένη άποψη είναι κάποιου/ας άλλου/ης και έτσι αναστέλλεται η δέσμευση του/της ομιλητή/τριας ως προς την αλήθεια των λεγομένων. Σύμφωνα με τη ΘΣ, όχι μόνο ο ομιλητής/τρια παραμένει δεσμευμένος/η για την αλήθεια της εκπεφρασμένης πρότασης, αλλά κυρίως ο βαθμός δέσμευσής του/της είναι αποτέλεσμα που προκύπτει πραγματολογικά με βάση τα στοιχεία ή αποδείξεις που έχει ο/η ομιλητής/τρια στα χέρια του/της και όχι σημασιολογικά (Υφαντίδου 2001: 177). Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι υπάρχει μια ιεράρχηση αναφορικά με τη δέσμευση του/της ομιλητή/τριας, η οποία προνοεί διαφορετικό βαθμό δέσμευσης ανάλογα με την αξιοπιστία του φορέα πληροφοριών (Υφαντίδου 2001: 177). Με πιο απλά λόγια, υψηλός βαθμός δέσμευσης υπάρχει αν η πηγή πληροφόρησης είναι αξιόπιστη, ενώ χαμηλός βαθμός δέσμευσης εκφράζεται σε αναξιόπιστη πηγή.

Επιπρόσθετα, τα ετεροπτικά επιρρήματα της αγγλικής (*reportedly, allegedly*), σύμφωνα με την Υφαντίδου (1993: 200-201), επηρεάζουν την αληθειακή κατάσταση των εκφωνημάτων στα οποία εμφανίζονται, αφού αποτελούν δείκτες προσδιοριστικής (*attributive*) χρήσης και φανερώνουν ότι η σκέψη/λόγος δεν ανήκει στον/στην ομιλητή/τρια. Αυτή φαίνεται ότι είναι και η περίπτωση του *τάχα* της Κυπριακής, αφού στο (24) ο ΣΔ *τάχα* έχει σημαντική συνεισφορά στην αληθειακή κατάσταση του εκφωνήματος γιατί ο/η ομιλητής/τρια δεν δεσμεύεται ως προς την αλήθεια της δευτερεύουσας πρότασης, ότι δηλ. στην πραγματικότητα η συγκεκριμένη ομάδα ζητά τον συγκεκριμένο ποδοσφαιριστή για μεταγραφή. Αντίθετα, όμως, δεσμεύεται ως προς το ότι η πηγή πληροφοριών του/της πραγματικά κυκλοφόρησε τη συγκεκριμένη πληροφορία, ότι δηλ. είναι αλήθεια αυτό λέγεται από τον κόσμο, ότι ζητούν αυτό τον ποδοσφαιριστή.

(24) Άτε ολάν τζαι κανεί! Φίλε, αυτός ο παίκτης δεν θα έρθει. Είναι φιάσκο. Κάθε μεταγραφική λένε ότι *τάχα* τον θέλουμε.

Υπάρχει ένα διαγνωστικό τεστ το οποίο διακρίνει αν οι ΣΔ συμμετέχουν στις συνθήκες αληθείας (Carston 1988: 172-173, Υφαντίδου 1993: 134-148). Ο βασικός του μηχανισμός συνίσταται στην ενσωμάτωση της πρότασης που περιλαμβάνει τον ΣΔ σε υποθετικό λόγο και ελέγχεται αν μπορεί να εμπέσει στο πεδίο του υποθετικού λόγου. Αν ναι, τότε ο ΣΔ επηρεάζει την αληθειακή κατάσταση της πρότασης. Αν όχι, τότε δεν επηρεάζει την αληθειακή κατάσταση της πρότασης.

Στη συνέχεια, εφαρμόζοντας το συγκεκριμένο τεστ θα εξεταστούν οι αυτοπτικές και ετεροπτικές ερμηνείες του *τάχα* της Κυπριακής.

Διαγνωστικό Τεστ για τις αυτοπτικές και ετεροπτικές ερμηνείες του *τάχα*:

Ο ΣΔ *τάχα* στην περίπτωση (25) είναι δυνατό να ερμηνευθεί ως αυτοπτικός δείκτης και ως ετεροπτικός δείκτης (26α) και (26β) αντίστοιχα.

(25) Ο Γ. εν *τάχα* δίκαιος.

(26) α. Φαίνεται ότι ο Γ. εν δίκαιος. (Αυτοπτικό)

β. Λαλούν ότι ο Γ. εν δίκαιος. (Ετεροπτικό)

Πρώτα, θα εξεταστεί πώς το διαγνωστικό τεστ ανταποκρίνεται στην αυτοπτική ερμηνεία του ΣΔ *τάχα* της Κυπριακής.

Για την εξέταση του (26α), το ερώτημα είναι αν οι συνθήκες αληθείας του είναι το (27) ή το (28):

(27) Ο Γ. εν δίκαιος.

(28) Κατά τα φαινόμενα ο Γ. εν δίκαιος.

Για να ελεγχθεί η αυτοπτική σημασία του (26α), ενσωματώνουμε την πρόταση σε υποθετικό λόγο, ως εξής:

(29) Αν ο Γ. εν *τάχα* δίκαιος, τότε εν δωροδοκείται.

Το ερώτημα: Κάτω από ποιες συνθήκες ο/η ομιλητής/τρια του (29) ισχυρίζεται ότι ο Γ εν δωροδοκείται;

Ισχυρίζεται ότι ο Γ. εν δωροδοκείται, αν η περίπτωση (27) είναι αληθής ή η περίπτωση (28) είναι αληθής; Οι φυσικοί/ές ομιλητές/τριες της Κυπριακής που ρωτήθηκαν συμφωνούν ότι η περίπτωση (28), ότι κατά τα φαινόμενα ο Γ. είναι δίκαιος, επαληθεύει την πρόταση (26α). Επομένως ο ΣΔ τάχα επηρεάζει τις συνθήκες αληθείας μιας λογικής πρότασης εξαιτίας της έκφρασης βαθμού δέσμευσης του/της ομιλητή/τριας για την αληθειακή κατάσταση του λογικοπροτασιακού περιεχομένου που εκφωνεί. Έτσι επιβεβαιώνεται η αυτοπτική σημασιολογική λειτουργία του ΣΔ τάχα στην πρόταση. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι στις αυτοπτικές σημασίες του τάχα παρουσιάζεται μείωση της δέσμευσης του/της ομιλητή/τριας απέναντι στα λεγόμενά του/της, γιατί αποτελεί προσωπική του/της άποψη και δεν στηρίζεται σε έμμεση μαρτυρία.

Στη συνέχεια, θα εξεταστεί πώς το διαγνωστικό τεστ ανταποκρίνεται στην ετεροπτική ερμηνεία του ΣΔ τάχα της Κυπριακής.

Για την εξέταση του (30), το ερώτημα είναι αν οι συνθήκες αληθείας του είναι το (31) ή το (32):

(30) Η Σ. τάχα ενευρίασε.

(31) Η Σ. ενευρίασε.

(32) Λαλούν ότι η Σ. ενευρίασε.

Για να ελεγχθεί η ετεροπτική σημασία του (30), ενσωματώνουμε την πρόταση σε υποθετικό λόγο, ως εξής (33):

(33) Αν η Σ. τάχα ενευρίασε, , εν έσει καλή διάθεση.

Το ερώτημα είναι κάτω από ποιες συνθήκες ο/η ομιλητής/τρια του (33) ισχυρίζεται ότι η Σ. εν έσει καλή διάθεση;

Ισχυρίζεται ότι η Σ. εν έσει καλή διάθεση αν η περίπτωση (31) είναι αληθής ή η περίπτωση (32) είναι αληθής; Οι φυσικοί/ές ομιλητές/τριες της Κυπριακής που ρωτήθηκαν συμφωνούν ότι η περίπτωση (32), ότι λαλούν ότι η Σ. ενευρίασε, επαληθεύει την πρόταση (33).

Επομένως ο ΣΔ τάχα επηρεάζει τις συνθήκες αληθείας ενός εκφωνήματος εξαιτίας της δέσμευσης του/της ομιλητή/τριας για την αληθειακή κατάσταση του λογικοπροτασιακού περιεχομένου της περίπτωσης (32) και όχι της (31). Έτσι επιβεβαιώνεται η ετεροπτική σημασία του ΣΔ τάχα. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι στις ετεροπτικές σημασίες του τάχα παρουσιάζεται άρση της δέσμευσης του ομιλητή, αφού αποτελεί έμμεση μαρτυρία και όχι προσωπική άποψη του/της ομιλητή/τριας.

Για να διαπιστωθεί αν το τάχα της Κυπριακής όντως επηρεάζει τις συνθήκες αληθείας είναι σημαντικό σε αυτό το σημείο να ελεγχθεί αν μπορεί να εμπέσει στο πεδίο εμβέλειας των γεγονοτικών συνδέσεων, οι οποίες προϋποθέτουν λογικά (entail) την αλήθεια των ενσωματωμένων προτάσεων. Αυτό εξακριβώνεται από τα παρακάτω παραδείγματα, γιατί ο/η ομιλητής/τρια του (34) δεσμεύεται για την αληθειακή κατάσταση του (35) και όχι για την αληθειακή κατάσταση του (36).

(34) α. Παρόλο που ο Γ. εν τάχα δίκαιος, εν εν καθόλου ανθρώπινος.

β. Επειδή ο Γ. εν τάχα δίκαιος, εν τον θέλουν στο σχολείο.

(35) α. Παρόλο που ο Γ. εν κατά τα φαινόμενα δίκαιος, εν εν καθόλου ανθρώπινος.

β. Επειδή ο Γ. εν κατά τα φαινόμενα δίκαιος, εν τον θέλουν στο σχολείο.

(36) α. Παρόλο που ο Γ. εν δίκαιος, εν εν καθόλου ανθρώπινος.

β. Επειδή ο Γ. εν δίκαιος, εν τον θέλουν στο σχολείο.

Συμπερασματικά, ο ΣΔ τάχα της Κυπριακής αναφορικά με τις ετεροπτικές ή αυτοπτικές του σημασίες λειτουργεί με παρόμοιο τρόπο όπως τα ετεροπτικά και τα αυτοπτικά επιρρήματα της Αγγλικής και το τάχα της ΚΝΕ όσον αφορά τον αληθειακό του χαρακτήρα, αφού επηρεάζει τις συνθήκες αληθείας της λογικής πρότασης. Και αυτό πηγάζει από την αυτοπτική ή ετεροπτική σημασία, αφού το τάχα αμφισβητεί την αλήθεια του προτασιακού περιεχομένου. Στις περιπτώσεις όμως που το τάχα εκφράζει στάση του/της ομιλητή/τριας, τότε αμφισβητεί τα υπονοήματα (προθέσεις, στάσεις συμμετεχόντων κ.λπ.) και δεν έχει αληθειακή κατάσταση. Χαρακτηριστικό είναι το (54), όπου ο/η ομιλητής/τρια κριτικάρει τις προθέσεις των άλλων ενοίκων και σε αυτή την περίπτωση το τάχα δεν έχει αληθειακή σημασία, αφού δεν αμφισβητείται το προτασιακό περιεχόμενο αλλά χρησιμοποιείται για να γίνουν οι απαραίτητες διαδικασίες συναγωγής και ο/η ακροατής/τρια να μπορέσει να κατανοήσει την πρόθεση/στάση του/της ομιλητή/τριας (Βλ. Υπ. 3.4.4.3).

(54) Μόλις ήρθα από την Αμερική, είπαν μου *τάχα* [κάποιοι άλλοι ένοικοι]: «Εν όλα καλά με την πολυκατοικία;»

Άρα, αναφορικά με τις συνθήκες αληθείας υπάρχει ένα σημασιολογικό συνεχές, όπου όταν το *τάχα* αμφισβητεί το προτασιακό περιεχόμενο (άρα εννοιολογικό, conceptual) έχει αληθειακή σημασία, ενώ όταν αμφισβητεί στάσεις, προθέσεις τότε έχει διαδικαστική (procedural) σημασία και χρησιμοποιεί το προτασιακό περιεχόμενο για να δηλώσει τις προθέσεις του/της ομιλητή/τριας. Στις επόμενες υποενότητες θα εξεταστεί ο ΣΔ *τάχα* της Κυπριακής κάτω από τους άξονες της ρητής ή υπόρρητης επικοινωνίας και της εννοιολογικής ή διαδικαστικής σημασίας με περισσότερες λεπτομέρειες.

3.4.2.2. Ρητή ή Υπόρρητη επικοινωνία

Σημείο εστίασης της συγκεκριμένης υποενότητας αποτελεί η εξέταση της συνεισφοράς του ΣΔ *τάχα* της Κυπριακής στη ρητή ή υπόρρητη πτυχή της επικοινωνίας. Η Υφαντίδου (2001: 180) υποστηρίζει ότι οι λειτουργίες όλων των ετεροπτικών δεικτών, επομένως και του *τάχα* της ΚΝΕ, ενισχύουν τη ρητή επικοινωνιακή πλευρά παρά την υπόρρητη. Το ίδιο επιβεβαιώνει και η Blass (1990: 123) αναφορικά με το ΣΔ *rè*, στηρίζοντας το επιχείρημά της στην προσδιοριστική (attributive) χρήση του, αφού ο ΣΔ *rè* δηλώνει ρητά, και όχι με υπονοήματα, τις σκέψεις/απόψεις του/της ομιλητή/τριας (self-attributive) ή κάποιου άλλου προσώπου. Κύριο σημείο, όχι μόνο για την πραγματολογική ανάλυση των ΣΔ αλλά και την κατανόηση του σημασιολογικού τους περιεχομένου, καθώς και του τρόπου λειτουργίας τους, αποτελεί η επικοινωνιακή πλευρά την οποία επηρεάζουν (Υφαντίδου 1993: 197). Και αυτό γιατί αν επιδρούν στη ρητή πλευρά της επικοινωνίας, τότε βοηθούν στη δημιουργία επεξηγήματων (explicature) ή ακόμα και σύνθετων επεξηγημάτων (higher-level explicature). αν επηρεάζουν την υπόρρητη πλευρά της επικοινωνίας, τότε δημιουργούν *υπονοήματα* (implicatures) (Sperber & Wilson 1986/95: 183). Μια εξέταση του ΣΔ *τάχα* της Κυπριακής με βάση τέτοιες παραμέτρους διασαφηνίζει ακόμα περισσότερο τη σημασία του και τον τρόπο λειτουργίας του στις καθημερινές συνομιλιακές διεπιδράσεις, αφού μπορεί να μας υποδείξει αν συμβάλλει στη συναγωγή επεξηγημάτων, που είναι μέρος της αληθειακής σημασίας της πρότασης που αντιστοιχεί στο εκφώνημα, ή υπονοημάτων με βάση και το συγκεκριμένο της συνομιλίας.

Η έννοια του *επεξηγήματος* (explicature) αναπτύχθηκε από τους Sperber & Wilson (1986/95) στο πλαίσιο της ΘΣ ως παράλληλη έννοια του *υπονοήματος* (implicature) που πρότεινε ο Grice (Υφαντίδου 2001: 78). Σε αυτό το σημείο, είναι αναγκαίο να διασαφηνιστεί η έννοια του *επεξηγήματος* (explicature), του *σύνθετου επεξηγήματος* (higher-level explicature) και του *υπονοήματος* (implicature). *Επεξήγημα* είναι η σημασιολογική ανάπτυξη μιας πρότασης σε λογική μορφή, με συμπλήρωση με στοιχεία που απουσιάζουν από την επιφανειακή, εκφωνούμενη (ή γραπτή) μορφή της, ώστε να ολοκληρωθεί το νόημά της (Μπέλλα 2015: 142). Αξίζει να σημειωθεί ότι η λογική μορφή του εκφωνήματος συνιστά τη σημασιολογική αναπαράσταση, η οποία αποκωδικοποιείται από τις λεξικές, μορφολογικές και συντακτικές δομές της πρότασης και συγκατασκευάζεται με διαδικασίες *συναγωγής* (inference) αμέσως από τον/την

ακροατή/τρια (Υφαντίδου 2001: 78). Αυτή η διαδικασία ανάπτυξης, που προϋποθέτει τον σημασιολογικό εμπλουτισμό του εκπεφρασμένου προτασιακού περιεχομένου, αναγκάζει τον/την ακροατή/τρια να οδηγηθεί σε μια λογική υπόθεση, έχοντας ως βάση τα λεξικά και γραμματικά στοιχεία της πρότασης και αποτελεί κομμάτι της ρητής επικοινωνίας (Sperber & Wilson 1986/95: 182). Τα υπονοήματα που μπορεί ο/η ομιλητής/τρια με το εκφώνημά του να υπαινίσσεται ή να προτείνει με πλάγιο τρόπο, ανήκουν στην υπόρρητη πλευρά της επικοινωνίας. Το παράδειγμα (37) με το *τάχα* της Κυπριακής είναι χαρακτηριστικό.

(37) A: Πού εν ο Κ.;

B: Αμστερνταμ. Τζι' άλλο ταξίδι. Αλλά *τάχα* εν είσιε να μου δώσει τα λεφτά μου.

Στον διάλογο (37), η απάντηση του/της B «Αλλά *τάχα* εν είσιε να μου δώσει τα λεφτά μου» δεν είναι μια πλήρης απάντηση. Μια πλήρης ανεπτυγμένη απάντηση θα ήταν κάτι όπως «Ο Κ. είχε ή βρήκε και ξόδεψε λεφτά για να πληρώσει το εισιτήριο, τη διαμονή και τα έξοδα διατροφής και διαβίωσης για να πάει ακόμα ένα ταξίδι, αλλά ισχυρίστηκε σε εμένα, ψευδώς, ότι δεν είχε να μου δώσει τα λεφτά μου». Ο/η B, ωστόσο, υποθέτει ότι ο/η A μπορεί να τα συναγάγει όλα αυτά και να συμπληρώσει όσα νοηματικά στοιχεία λείπουν στο εκφώνημά του/της. Αντίθετα, το *τάχα* της Κυπριακής οδηγεί στην παραγωγή επεξηγήματος γιατί δεν συνδράμει στην υπόρρητη πλευρά της επικοινωνίας αλλά τη ρητή. Πιο συγκεκριμένα, ο/η ομιλητής/τρια δεν εκφράζει έμμεσα ή πλάγια τη δυσπιστία του ως προς την αλήθεια της πρότασης «εν είσιε να μου δώσει τα λεφτά μου» αλλά το δηλώνει ρητά. Επιπλέον, η χρήση του *τάχα* βοηθά τον/την ακροατή/τρια να κάνει την υπόθεση ότι ο Κ., παρόλο που δεν έδωσε τα λεφτά του/της B και του/της είπε ότι δεν έχει λεφτά, αυτός είχε λεφτά για να αγοράσει εισιτήρια, να πληρώσει τη διαμονή του, τα έξοδα διαβίωσής του κ.λπ. Το ότι χρωστούσε λεφτά, το ότι ξόδεψε λεφτά στο Άμστερνταμ κ.λπ. αποτελούν *υπονοήματα* (implicatures), που είναι σημασιολογικά πιο περιφερειακά και συνάγονται αφού συμπληρωθεί σημασιολογικά σε πρώτο στάδιο η πρόταση με την κατασκευή του επεξηγήματος, ώστε να έχει τις επιδιωκόμενες από τον ομιλητή συνθήκες αληθείας, που στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι διαφορετικές από αυτές του «εν είσιε να μου δώσει τα λεφτά μου». Άρα, το υπονόημα δημιουργείται μετά το επεξήγημα (Μπέλλα 2015: 142). Σε αντίθεση με το υπονόημα, που συνάγεται έμμεσα από όσα λέγονται και υπονοούνται, το επεξήγημα συντίθεται από διαδικασίες αποκωδικοποίησης και συναγωγής. Όσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός

αποκωδικοποίησης, τόσο μεγαλύτερος είναι και ο βαθμός ρητότητας, γιατί προκύπτει από την παρουσία πολλών ρητών γλωσσικών τύπων στην ίδια την πρόταση (Υφαντίδου 2001: 181).

Το *σύνθετο επεξηγήμα* (higher-level explicature) είναι ένα είδος επεξηγήματος το οποίο εμπλέκει την εκπεφρασμένη λογική πρόταση σε μια σύνθετη (higher-order) προσλεκτική πράξη ή προτασιακή προθετική περιγραφή (propositional-attitude description) (Υφαντίδου 2001: 189). Με πιο απλά λόγια, όταν η συμπλήρωση της προτασιακής μορφής του εκφωνήματος εμπλέκει στοιχεία ή ενδείξεις που μπορούν να περιγράψουν γλωσσικές πράξεις ή προθέσεις, στάσεις του/της ομιλητή/τριας, τότε το επεξηγήμα ονομάζεται σύνθετο επεξηγήμα (Carston 2000: 11). Αυτό συμβαίνει και στο (37), αφού ο/η Β επικοινωνεί στον/στην Α την πρόθεσή του/της να κατακρίνει την πράξη του Κ. να μην του επιστρέψει τα λεφτά που του/της χρωστούσε. Σε αυτή την περίπτωση ο ΣΔ *τάχα* της Κυπριακής βοηθά στη δημιουργία ενός σύνθετου επεξηγήματος, αφού όχι μόνο απαιτείται η συμπλήρωση στοιχείων στην προτασιακή δομή του εκφωνήματος από τον/την ακροατή/τρια αλλά και δηλώνεται η στάση του/της ομιλητή/τριας. Μια πλήρης αναπτυγμένη μορφή αυτού του σύνθετου επεξηγήματος θα ήταν «θεωρώ εντελώς απαράδεκτο ότι ισχυρίστηκε σε εμένα ότι δεν είχε να μου δώσει τα λεφτά μου».

Μια πιο διεξοδική ανάλυση των πιο πάνω προκαταρκτικών παρατηρήσεων με κεντρικό σημείο το ΣΔ *τάχα* της Κυπριακής και τη συμβολή του στη ρητή επικοινωνία με τη δημιουργία επεξηγημάτων, απλών και σύνθετων, αναπτύσσεται στη συνέχεια.

Η λογική πρόταση που μπορεί να εκφραστεί από ένα εκφώνημα τύπου *τάχα* P θα ονομαστεί P και υποθέτουμε ότι είναι διαφορετική σε διαφορετικού τύπου εκφωνήματα (Wilson & Sperber 1988, Clark 1991, Υφαντίδου 2001).

(38) α. P αναπαριστά μια πραγματική κατάσταση γεγονότων (αποφαντικά εκφ.)

β. P αναπαριστά μια πληροφορία για την αλήθεια της οποίας ο/η ομιλητής/τρια ζητά επιβεβαίωση (ερωτηματικά εκφ.)

γ. P αναπαριστά μια επιθυμητή κατάσταση πραγμάτων (προστακτικά εκφ.)

Ανάλογα με το είδος εκφωνήματος (αποφαντικά, ερωτηματικά, προστακτικά) στο οποίο θα εμφανιστεί το *τάχα* της Κυπριακής, δημιουργείται ένα μεγάλο εύρος σύνθετων επεξηγημάτων (higher-level explicatures), όπως:

Αποφαντικά εκφωνήματα

- (39) α. Ο/Η Α υποθέτει ότι P
β. Φαίνεται στον/στην Α ότι P
γ. Λαλούν ότι P

Ερωτηματικά εκφωνήματα

- (40) α. Ο/Η Α ρωτά αν υποτίθεται ότι εν αλήθεια ότι P
β. Ο/Η Α ρωτά αν λαλούν ότι P

Προστακτικά εκφωνήματα

- (41) α. Ο/Η Α ζητά από τον/τη Β να προσποιηθεί ότι κάνει P

Από αυτά τα επεξηγήματα, σε κατάλληλες περικειμενικές περιστάσεις μπορούν να εξαχθούν οι ακόλουθες συναγωγές:

- (42) α. Ο/Η Α εν πιστεύκει ότι P
β. Ο/Η Α εν πιστεύκει πολλά ότι P

- (43) α. Ο/Η Α αμφιβάλλει αν P
β. Ο/Η Α νομίζει ότι εν απίθανο να P
γ. Ο/Η Α ζητά παραπάνω εξηγήσεις

- (44) α. Ο/Η Α θέλει που τον/τη Β να προσποιηθεί ότι P

Θα υποστηρίξουμε ότι όλες οι πιο πάνω πληροφορίες μπορούν να ανακτηθούν από τους/τις ακροατές/τριες με την προϋπόθεση ότι το *τάχα* της Κυπριακής ισοδυναμεί σημασιολογικά με έννοιες όπως «φαινομενικά, προφανώς, υποθετικά». Παρόμοιες σημασίες, όπως αναφέρει η Υφαντίδου (2001: 181), διαθέτουν και οι αντίστοιχοι αγγλικοί όροι *seemingly, apparently, supposedly* μεταφέροντας ταυτόχρονα και μια

προθετική στάση μη ενστερνισμού (dissociative) απέναντι στο λογικοπροτασιακό περιεχόμενο. Κύριο επιχείρημα της συγκεκριμένης μεταπτυχιακής εργασίας είναι ότι τέτοια προθετική λειτουργία έχει και το *τάχα* της Κυπριακής.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι αν αφαιρεθεί ο ΣΔ *τάχα* στο (37) σχηματίζεται η πρόταση «Αλλά εν είσιε να μου δώσει τα λεφτά μου», η οποία μπορεί να ερμηνευτεί με δύο τρόπους, είτε *περιγραφικά* (descriptively) ως μια δήλωση του/της ομιλητή/τριας ότι δεν είχε λεφτά για να του/της δώσει είτε *ερμηνευτικά* (interpretively) ή *προσδιοριστικά* (attributively) ως μια αναφορά στο ότι υποσχέθηκε/είπε ο Κ. ότι θα δώσει τα λεφτά στον/στην ομιλητή/τρια αλλά δεν το έκανε. Με την προσθήκη, όμως, του *τάχα* ως ετεροπτικού δείκτη, υποδεικνύεται ότι πηγή πληροφόρησης για την επιστροφή των λεφτών είναι ο Κ., και τότε αλλάζει η ερμηνεία του εκφωνήματος από περιγραφική σε ερμηνευτική-προσδιοριστική. Επιπλέον, η χρήση του *τάχα* της Κυπριακής στο (37) φανερώνει τις προθέσεις του/της ομιλητή/τριας απέναντι στη σκέψη ή άποψη που εκφράστηκε (ότι θα του/της δοθούν πίσω τα λεφτά). Στην περίπτωση του *τάχα* της Κυπριακής, η *προσδιοριστική* (attributive) χρήση του, η οποία δηλώνει σκέψεις ή απόψεις του/της ομιλητή/τριας ή άλλου προσώπου, εκφράζει την ίδια ώρα και τον μη ενστερνισμό (dissociation) των λεγομένων από τον/την ομιλητή/τρια και αποκτά τη σημασία του (42α). Σύμφωνα με τους Sperber & Wilson (1986/95: 238), τέτοιες περιπτώσεις, όπου οι ερμηνείες αποκτούν συνάφεια όχι μόνο με την απλή ενημέρωση του/της ακροατή/τριας αναφορικά με κάποια πληροφορία αλλά και με τη γνωστοποίηση ότι η πληροφορία αυτή είναι σκέψη/εκφώνημα κάποιου άλλου, ονομάζονται περιπτώσεις *απηχητικής* (echoic) χρήσης. Συνεπώς, όπως και στην περίπτωση του *τάχα* της ΚΝΕ, το *τάχα* της Κυπριακής μπορεί να σημαδέψει εκφωνήματα τα οποία είναι όχι μόνο προσδιοριστικά αλλά και απηχητικά (Υφαντίδου 2001: 182). Τέτοιες είναι και οι περιπτώσεις αποφαντικών και ερωτηματικών εκφωνημάτων στις οποίες τα εξωγλωσσικά στοιχεία όπως ο επιτονισμός, οι χειρονομίες ή οι εκφράσεις προσώπου, μπορούν να οδηγήσουν σε τέτοιες προθετικές ερμηνείες (Υφαντίδου 2001: 183). Χαρακτηριστική περίπτωση είναι ο διάλογος (45). Η απάντηση του/της Α στο ερωτηματικό *τάχα*, παρόλο που είναι αποφαντικό εκφώνημα, λειτουργεί απηχητικά. Και αυτό γιατί όχι μόνο ρητά γνωστοποιεί τις σκέψεις του/της ομιλητή/τριας, γιατί ένα εστιατόριο με ομπρέλες της Κόκα-Κόλα δεν θεωρείται εστιατόριο καλής ποιότητας, αλλά επικοινωνεί και τη στάση μη ενστερνισμού απέναντι σε αυτές τις ιδέες, ενδεχομένως και με τον επιτονισμό, αφού ο/η ίδιος/α δεν πιστεύει

ότι ισχύει κάτι τέτοιο. Σε άλλες περιπτώσεις όμως, όπως η (37), ο/η ομιλητής/τρια δίνει γλωσσικές ενδείξεις (αλλά, *τάχα*) για να εξασφαλίσει ότι επικοινωνήσει την προτασιακή *προθετική* (attitudinal) πληροφορία του σχετικά με τη στάση του/της απέναντι στα λεγόμενά του (Υφαντίδου 2001: 183).

(45) A: Λαλούν ότι οι ομπρέλες της Κόκα-Κόλα σε εστιατόρια δείχνουν ότι το εστιατόριο ένεν καλό.

B: *Τάχα;*

A: *Τάχατες* ότι δεν επένδυσαν σε διακόσμηση και σε εξοπλισμό. Άρα δεν είναι καλής ποιότητας εστιατόριο.

Αναφορικά με τα ερωτηματικά εκφωνήματα ο/η ομιλητής/τρια εισάγει ένα *τάχα* όταν δεν είναι βέβαιος/α ότι ο/η ακροατής/τρια θα συναγάγει την εσκεμμένη προτασιακή προθετική πληροφορία για τον εαυτό του ή όταν θέλει να βεβαιωθεί ότι θα επικοινωνήσει μια τέτοια πληροφορία. Πιο συγκεκριμένα, στο (46) ο/η ομιλητής/τρια προσθέτει το *τάχα* δηλώνοντας στον/στην ακροατή/τρια τη στάση του ότι δεν πιστεύει ότι το τυρί έχει κάτι το ιδιαίτερο.

(46) Τζαι *τάχα* τι το ιδιαίτερο έσει το τυρί και θεωρείται σπουδαίο;

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι το *τάχα* της Κυπριακής σε ερωτηματικά εκφωνήματα λειτουργεί είτε επεξηγηματικά (βλ. (40β), (43γ)) είτε επιβεβαιωτικά (βλ. (40α)). Στο (45) ο B με την ερώτηση «*τάχα;*» ζητά από τον/την A να του δώσει περισσότερες εξηγήσεις γιατί δεν μπορεί να ολοκληρώσει τη διαδικασία σημασιοδότησης των γλωσσικών εκφράσεων. Πιο συγκεκριμένα, ο B δεν βρίσκει τη συνάφεια των λεγομένων του B, αδυνατώντας έτσι να ακολουθήσει τις διαδικασίες συναγωγής και να συσχετίσει τις ομπρέλες της Κόκα-Κόλα με την κακή ποιότητα ενός εστιατορίου για να κατανοήσει το εκφώνημα του A. Στην απάντηση του A δηλώνονται οι συναγωγές που πρέπει να γίνουν για να καταστεί σημασιολογικά κατανοητό το εκφώνημά του A. Στο (47) το ερωτηματικό εκφώνημα του B με το *τάχα* λειτουργεί με μια επιβεβαιωτική σημασία (40α), αφού προσπαθεί να επιβεβαιώσει ότι κατανόησε τη σκέψη του/της A με τον τρόπο που αντιλαμβάνεται ο/η A. Αυτές οι λειτουργίες του *τάχα* της Κυπριακής δεν εντοπίστηκαν στο *τάχα* της KNE ούτε από την Παυλίδου (1988) ούτε από την Υφαντίδου (2001).

- (47) A: Που εννα πάεις στο εστιατόριο, Μ., λαλείς μου αν εν οκ.
B: Απλά θέλεις να μάθεις αν εν καλό το εστιατόριο *τάχα*;

Είναι επίσης σημαντικό ότι οι πληροφορίες που επικοινωνούν ρητά τα προστακτικά εκφωνήματα με το *τάχα* της Κυπριακής είναι όπως η (44α), δηλ. το αίτημα για προσποίηση του προτασιακού περιεχομένου. Όπως ήδη αναφέρθηκε (βλ. Κεφ. 3), αυτή η ερμηνεία της προσποίησης σε προστακτικές προτάσεις γίνεται έκδηλη και από την προσθήκη του ρήματος *κάμνω* της Κυπριακής από τους/τις φυσικούς ομιλητές/τριες σε προστακτικά εκφωνήματα.

- (48) *Τάχα* φώναξε δυνατά

Έτσι στο (48) το εκφώνημα «*Τάχα φώναξε δυνατά*» ισοδυναμεί σημασιολογικά με το «*Κάμνε τάχα ότι φωνάζεις δυνατά*». Σε κατάλληλες επικοινωνιακές περιστάσεις και συμφραζόμενα ενδέχεται και σε αυτή την περίπτωση ο/η ομιλητής/τρια να μεταφέρει και τις προθέσεις του/της απέναντι στην πρόταση (βλ. Κεφ. 3.1.1.) Με τέτοιο σκεπτικό μπορούν να εξηγηθούν και οι περιπτώσεις του *τάχα* της Κυπριακής που χρησιμοποιείται στη διήγηση ονείρων ή φανταστικών αφηγήσεων. Ο Τζάρτζανος (1996[1953]: 255) υποστηρίζει χαρακτηριστικά ότι η κύρια χρήση του *τάχα* της ΚΝΕ είναι να δηλώσει κάτι ως προσποιητό ή φανταστικό (όπως στις διηγήσεις ονείρων). Αυτή η ερμηνεία του *τάχα* της ΚΝΕ καλύπτει και τις λειτουργίες του *τάχα* της Κυπριακής τόσο στα προστακτικά εκφωνήματα όσο και στις ονειρικές ή φανταστικές εξιστορήσεις με την έννοια του (44α). Έτσι, από τη μια στα προστακτικά εκφωνήματα ο/η ομιλητής/τρια παρουσιάζει το εκφώνημά του/της ως αίτημα στον/στην ακροατή/τρια να προσποιηθεί ότι εκτελεί την πράξη του προτασιακού περιεχομένου που εκφωνήθηκε. Από την άλλη, στα όνειρα και στις φανταστικές διηγήσεις δεν αμφισβητεί ότι είδε συγκεκριμένες καταστάσεις στο όνειρο, αλλά παρουσιάζει τον εαυτό του ως μέτοχο σε μια προσποιητή ή φανταστική πράξη, ή σε μια πράξη που γνωρίζει (και δηλώνει) ότι δεν είναι αληθής. Η περίπτωση (22), «*Εψές είδα σε όνειρο. Ήμουν τάχα με τη Ν. τζαι ήταν να έρτουμε σπίτι σου να σου κάμουμε φάρσα. (...)*», θα μπορούσε να μεταφραστεί ως «*Εψές είδα σε όνειρο. Έκαμνα ότι ήμουν τάχα με τη Ν. τζαι ήταν να έρτουμε σπίτι σου να σου κάμουμε φάρσα (...)*».

Είναι φανερό ότι οι λειτουργίες του *τάχα* της Κυπριακής ποικίλλουν και η πρόκληση σε αυτήν τη μεταπτυχιακή εργασία είναι να αντιμετωπιστούν κάτω από ένα ενιαίο πλαίσιο ανάλυσης, εντοπίζοντας τον κύριο σημασιολογικό πυρήνα του ΣΔ *τάχα* που να μπορεί να ερμηνεύει όλες αυτές τις περιπτώσεις. Το πλεονέκτημα μιας τέτοιας πραγματολογικής ανάλυσης του ΣΔ *τάχα* της Κυπριακής, κάτω από το πλαίσιο της ΘΣ, είναι ότι το *τάχα* μπορεί να αντιμετωπιστεί ενιαία, ιδίως εφόσον μπορεί να φέρει την ίδια σημασία σε όλους τους τύπους προτάσεων και οι επιπλέον ερμηνείες (επεξηγήματα ή υπονοήματα) να προκύπτουν από πραγματολογικές διαδικασίες συναγωγής. Με αυτό τον τρόπο, η πραγματολογική εξήγηση του *τάχα* της Κυπριακής γίνεται όχι μόνο πιο οικονομική και ενιαία, αλλά και ερμηνευτικά επαρκής.

Ανακεφαλαιώνοντας, όπως διαπιστώθηκε και από τα πιο πάνω παραδείγματα, το *τάχα* της Κυπριακής οδηγεί τον/την ακροατή/τρια να αποδώσει σημασία στα εκφωνήματα του/της ομιλητή/τριας επηρεάζοντας τη ρητή πλευρά της επικοινωνίας και δευτερευόντως και την υπόρρητη. Επομένως, το *τάχα* της Κυπριακής βοηθά στη συναγωγή *επεξηγημάτων* (explicatures) και *σύνθετων επεξηγημάτων* (higher-level explicatures), που επικοινωνούν και τις προθέσεις/στάσεις του/της ομιλητή/τριας.

3.4.2.3. Εννοιολογική ή Διαδικαστική σημασία

Στη συγκεκριμένη υποενότητα θα εξεταστεί η *εννοιολογική* (conceptual) και *διαδικαστική* (procedural) σημασία του ΣΔ τάχα της Κυπριακής στο πλαίσιο της ΘΣ. Μια πραγματολογική ανάλυση του ΣΔ τάχα της Κυπριακής με τέτοιους όρους θα μπορούσε να διαφωτίσει ακόμα περισσότερο το σημασιολογικό του περιεχόμενο καθώς και τις λειτουργίες του. Και αυτό γίνεται γιατί αν ο ΣΔ τάχα της Κυπριακής έχει *εννοιολογική* (conceptual) σημασία, τότε παρέχει πληροφορίες για αναπαραστάσεις πραγματικών καταστάσεων του κόσμου και αν έχει *διαδικαστική* (procedural) σημασία, τότε παρέχει πληροφορίες για τον τρόπο διαχείρισης και επεξεργασίας αυτών των εννοιολογικών αναπαραστάσεων (Wilson 1993: 2). Αυτή η διάκριση είναι πολύ σημαντική για τη ΘΣ, αφού εξηγεί τον τρόπο με τον οποίο γίνεται η σημασιοδότηση των εκφωνημάτων από τους/τις ομιλητές/τριες.

Σύμφωνα με τον Fodor (1983), ο ανθρώπινος νους αποτελείται από δύο τύπους ειδικών γνωστικών συστημάτων, το *αναπαραστατικό* (representational) και το *υπολογιστικό* (computational). Αυτά τα συστήματα διαχειρίζονται τις εισερχόμενες πληροφορίες (ακουστικές, οπτικές, γλωσσικές κ.λπ.) μετατρέποντας τα ερεθίσματα αυτά σε εννοιολογικές αναπαραστάσεις. Κεντρικά συστήματα επεξεργάζονται περαιτέρω αυτές τις εννοιολογικές αναπαραστάσεις (Υφαντίδου 2001: 85). Με τον όρο *εννοιολογική* (conceptual) αναπαράσταση κατονομάζονται οι λογικές και σημασιολογικές ιδιότητες που έχουν τα εκφωνήματα, οι οποίες αναπαριστούν γεγονοτικές καταστάσεις του κόσμου και έτσι έχουν *αληθειακή* (truth-conditional) λειτουργία (Sperber & Wilson 1986/95: 72, Sperber 1993: 10). Με τον όρο *διαδικαστική* (procedural) σημασία ορίζεται η κωδικοποίηση πληροφοριών για υπολογισμούς, και όχι έννοιες, σχετικούς με τον τρόπο νοητικής διεργασίας σημασιοδότησης των εκφωνημάτων (Wilson & Sperber 1993). Η διάκριση της σημασίας των ΣΔ σε εννοιολογική ή διαδικαστική είναι κομβικής σημασίας για τη ΘΣ γιατί η εννοιολογική σημασία συνεισφέρει στη δημιουργία *επεξηγήματος* (explicature), σύνθετου *επεξηγήματος* (higher-level explicature) και *υπονοήματος* (implicature), ενώ η διαδικαστική σημασία κατευθύνει και περιορίζει τη διαδικασία δημιουργίας του *επεξηγήματος*, σύνθετου *επεξηγήματος* και *υπονοήματος* (Wilson 1993: 27), κάνοντάς την πιο οικονομική και συναφή. Και αυτό γιατί γίνεται σημασιολογικός περιορισμός στις διαδικασίες *συναγωγής* (inference), υποδεικνύοντας το είδος συναγωγής που ο/η ακροατής/τρια θα πρέπει να εκτελέσει ώστε να

ικανοποιηθούν οι προσδοκίες συνάφειας και να σημασιοδοτηθεί το εκφώνημα του/της ομιλητή/τριας (Υφαντίδου 2001: 87, Blakemore 1987, Carston 2002).

Η Υφαντίδου (2001: 171, 187, 190) υποστηρίζει ότι τα αυτοπτικά παρενθετικά ως γνωστόν, όπως ακούστηκε/μαθεύτηκε, κατά την αντίληψη/μαρτυρία του Α στην ΚΝΕ έχουν εννοιολογική σημασία και είναι αληθειακά, ενώ ο ΣΔ τάχα της ΚΝΕ εμπεριέχει διαδικαστική μάλλον παρά εννοιολογική σημασία αναφορικά με τις αυτοπτικές ή ετεροπτικές του χρήσεις. Τεκμηριώνει τη θέση της ότι η ετεροπτική ή αυτοπτική σημασία του τάχα περιορίζει σημασιολογικά την ερμηνεία του εκφωνήματος και κατευθύνει τον/την ακροατή/τρια να κάνει επιπλέον υποθέσεις για να ερμηνεύσει το μήνυμα και να προσδιορίσει την πηγή πληροφόρησής του (Υφαντίδου 2001: 171-172). Σημειώνει επίσης ότι ακόμα και η προσδιοριστική (attributive) χρήση του τάχα της ΚΝΕ, η οποία δηλώνει τη σκέψη/άποψη του/της ομιλητή/τριας ή κάποιου άλλου καθοδηγεί τον/την ακροατή/τρια να συναγάγει σημασίες αναφορικά με τις προθέσεις του/της απέναντι στα λεγόμενά του, προφανώς αναφερόμενη στο υπονόημα ότι ο/η ομιλητής/τρια δεν ενστερνίζεται τα λεγόμενα (Υφαντίδου 2001: 171, 182, 190-191).

Εκείνο που παραλείπεται από την ανάλυση της Υφαντίδου (2001) είναι ότι ο ΣΔ τάχα της ΚΝΕ μπορεί να λειτουργήσει και ως δείκτης επιστημικής τροπικότητας με τη σημασία του «άραγε» σε ευθείες ή πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις αλλά και «δήθεν» σε αποφαντικές προτάσεις. Σε τέτοιες περιπτώσεις η σημασία που έχει το τάχα της ΚΝΕ είναι εννοιολογική και αληθειακή, καθώς το τάχα προσδιορίζει το αληθειακό περιεχόμενο της πρότασης, λειτουργώντας ως επιστημικός δείκτης που χαρακτηρίζει το περιεχόμενο της πρότασης ως αβέβαιο, μειωμένης πιθανότητας κ.λπ. Γι' αυτό ακριβώς τον λόγο σε παραδείγματα όπως το (49) το τάχα έχει αληθειακή λειτουργία, καθώς δηλώνει ότι η λογική πρόταση μάλλον δεν επαληθεύεται από κάποια αντίστοιχη συνθήκη της πραγματικότητας.

(49) Τάχα γύρισε ο Γ.

Αυτή η λειτουργία του τάχα της ΚΝΕ δεν συναντάται καθόλου στο ΣΔ τάχα της Κυπριακής. Όπως ήδη προαναφέρθηκε (κεφ. 3.2), η κύρια χρήση του τάχα της Κυπριακής είναι η δήλωση της στάσης, συναισθημάτων, πρόθεσης του/της ομιλητή/τριας απέναντι στην κατάσταση της πραγματικότητας που δηλώνει η

πρόταση. Ως εκ τούτου και η σημασία του *τάχα* της Κυπριακής είναι διαδικαστική παρά εννοιολογική, γιατί τα εκφωνήματα με το *τάχα* κατευθύνουν τον/την ακροατή/τρια να διαχειριστεί συγκεκριμένες νοητικές αναπαραστάσεις της πραγματικότητας για να κατανοήσει το εκφώνημά του/της παράγοντας επιπλέον υπονοήματα που είναι συναφή με το εκφώνημα.

(50) Εγώ τωρά εννά φάω τούτη την φορμόζα τζαι εννά χορτάσω *τάχα*
(Αποφαντική πρ.)

(51) Εγώ τωρά εννά φάω τούτη την φορμόζα τζαι εννά χορτάσω *τάχα*;
(Ερωτηματική πρ.)

(52) Φάε τούτη την φορμόζα τζαι χόρτασε/κάμε ότι χόρτασες *τάχα*.
(Προστακτική πρ.)

Πιο συγκεκριμένα, ο/η ομιλητής/τρια του (50), (51), (52) υπονοεί ότι για να χορτάσει πρέπει να καταναλώσει αρκετή ποσότητα φαγητού. Η πρώτη πρόταση δηλώνει ότι στη διάθεσή της υπάρχει μόνο ένα φρούτο, μια μικρή δηλ. ποσότητα. Το *τάχα* της Κυπριακής και στις τρεις πιο πάνω περιπτώσεις δηλώνει αβεβαιότητα/δυσπιστία ως προς την αλήθεια της δεύτερης πρότασης, η οποία ενισχύεται από την ανάδυση του συναφούς υπονοήματος, ότι για να χορτάσει ο/η ομιλητής/τρια πρέπει να καταναλώσει αρκετή ποσότητα φαγητού. Λόγω της αντίθεσης αυτής, προκύπτει ως επιπλέον υπονόημα ότι ο/η ομιλητής/τρια ειρωνεύεται, κατακρίνει ή θεωρεί ακόμα και αστείο το γεγονός ότι θα μπορεί να χορτάσει με μόνο ένα φρούτο. Με αυτή την έννοια το *τάχα* της Κυπριακής αποτελεί διαδικαστικό δείκτη που δηλώνει ή αποκρύπτει τις στάσεις/προθέσεις/συναισθήματα του/της ομιλητή/τριας. Πολύ σημαντικό είναι ότι και στην προστακτική πρόταση εκδηλώνεται ένα αίτημα για ταύτιση των δύο διαφορετικών προτασιακών περιεχομένων, παρόλο που γίνεται κατανοητή η αντίθεσή τους. Με πιο απλά λόγια, ο/η ομιλητής/τρια συνάγει ότι υπάρχει μια αντίθεση ανάμεσα στο προτασιακό περιεχόμενο που αναφέρεται στη λίγη ποσότητα του φαγητού και στο υπονόημα ότι χρειάζεται πιο πολλή ποσότητα φαγητού για να χορτάσει και καλεί τον/την αποδέκτη/τρια να προσποιηθεί στον κόσμο της πραγματικότητας ότι θα χορτάσει. Αυτό το σκεπτικό μπορεί να εξηγήσει με τον ίδιο τρόπο και την έννοια της προσποίησης που προαναφέρθηκε στις προστακτικές προτάσεις αλλά και στα όνειρα ή στις φανταστικές διηγήσεις (βλ. Κεφ. 3.4.2.1).

Αντίστοιχα ερμηνεύεται και η περίπτωση του επεξηγηματικού *τάχα* της Κυπριακής στο (53).

(53) A: Εγόρασα μπότες αθλητικό.

B: *Τάχα*;

A: Μπότες αθλητικό!

B: Ακόμα εν εκατάλαβα ... οι μπότες αθλητικό τι είναι;

A: Εν αθλητικό αλλά εν πιο ψηλό ... εν μπότα αθλητικό.

B: *Τάχα* θέλεις που τη μια να φορείς αθλητικά αλλά που την άλλη είσαι κοντή τζαι προσθέτεις αλλό 10 cm να ψηλώσεις;

Με τη χρήση του *τάχα* ο/η B οδηγεί τον/την A να συναγάγει ότι στις νοητικές του/της αναπαραστάσεις δεν περιλαμβάνεται ο συνδυασμός μπότας και αθλητικού παπουτσιού και όταν ο/η A δηλώνει ότι αγόρασε μπότα αθλητικό, χρησιμοποιεί το *τάχα* σε ερωτηματική πρόταση θέλοντας να εκφράσει αυτήν τη διαφορά μεταξύ της νοητικής αναπαράστασης που κωδικοποιεί το εκφώνημα του/της A, όπου υπάρχει ένα παπούτσι μπότα αλλά είναι ταυτόχρονα και αθλητικό, και της νοητικής πραγματικότητας του/της B, όπου η μπότα και το αθλητικό παπούτσι είναι δύο εντελώς διαφορετικά αντικείμενα και δεν μπορούν να συνδυαστούν και να γίνουν ένα. Γι' αυτό τον λόγο στη συνέχεια δηλώνει ότι δεν έχει καταλάβει γιατί από τη δική του/της νοητική αναπαράσταση του κόσμου απουσιάζει εντελώς αυτό το στοιχείο. Στη συνέχεια όμως, με το τελευταίο εκφώνημα του/της B δηλώνονται ρητά οι νοητικές διεργασίες που έκανε για να σημασιοδοτήσει το εκφώνημα του/της A. Από αυτές τις διαδικασίες φανερώνεται και η διαδικαστική λειτουργία του *τάχα* ως στοιχείου που βοηθά στη συναγωγή του επιπλέον υπονοήματος ότι η στάση του/της B απέναντι στο συγκεκριμένο προτασιακό περιεχόμενο, το οποίο είναι απηχητικό (βλ. Κεφ. 3.4.2.), είναι στάση *μη ενστερνισμού* (dissociative) και μάλλον επικριτική.

Ιδιαίτερα σημαντικό όμως είναι ότι η έννοια της διαδικαστικής σημασίας μπορεί να ερμηνεύσει και τη σημασία του *τάχα* της Κυπριακής σε περιπτώσεις όπως η (54).

(54) Μόλις ήρθα από την Αμερική, είπαν μου *τάχα* «Εν όλα καλά με την πολυκατοικία;»

Στο (54) αναφέρονται τα λόγια κάποιου άλλου προσώπου εκτός του/της ομιλήτη/τριας και σημαδεύονται από το *τάχα*. Στην περίπτωση αυτή η σημασία του *τάχα* σαφώς δεν είναι αληθειακή/επιστημική: το *τάχα* δεν είναι δυνατόν να χαρακτηρίζει το αληθειακό περιεχόμενο είτε της πρότασης «Είπαν μου», είτε της πρότασης «Εν όλα καλά με την πολυκατοικία;» λειτουργώντας ως επιστημικός δείκτης που χαρακτηρίζει το περιεχόμενο των προτάσεων αυτών ως αβέβαιο, μειωμένης πιθανότητας κ.λπ., αφού όντως οι άλλοι ένοικοι ρώτησαν την ομιλήτρια αν βρίσκει την πολυκατοικία σε καλή κατάσταση μετά την πολύμηνη απουσία της στην Αμερική και, κυρίως, η ομιλήτρια με τη χρήση του *τάχα* σε καμία περίπτωση δεν αμφισβητεί το γεγονός ότι της τέθηκε αυτή η ερώτηση. Ο/Η ακροατής/τρια καλείται να συναγάγει από το προτασιακό περιεχόμενο του (54) ότι στη νοητική αναπαράσταση του κόσμου της ομιλήτριας περιλαμβάνεται η πληροφορία ότι μόλις έρθει κάποιος/α από ένα μακρινό ταξίδι, η πρώτη ερώτηση που κάνει κάποιος/α είναι να ρωτήσει πώς πέρασε, πού πήγε, αν είναι καλά, τι έκανε κ.λπ. Αυτή η πληροφορία/υπόθεση (assumption) έρχεται σε αντίθεση με το προτασιακό περιεχόμενο της ερώτησης των ενοίκων - η ερώτηση που γίνεται δεν συνάδει με τη γνώση και αναπαράσταση του κόσμου που έχει στον νου της η ομιλήτρια. Η ομιλήτρια χρησιμοποιεί το *τάχα* της Κυπριακής για να δηλώσει αυτή την αντίθεση, να υπονοήσει ποιο είναι το συναφές στοιχείο/πληροφορία από τη δική της νοητική αναπαράσταση του κόσμου (ότι ανέμενε άλλες ερωτήσεις, για τον εαυτό της και το ταξίδι της και όχι για την πολυκατοικία, στο πλαίσιο των επικοινωνιακών πρακτικών που επιβάλλει η συνήθης συμβατική ευγένεια) και επιπλέον να υπονοήσει τη στάση της, που είναι στάση *μη ενστερνισμού* (dissociative) όσον αφορά όχι το προτασιακό περιεχόμενο της ερώτησης αλλά τις υπόρρητες επικοινωνιακές προθέσεις των συνομιλητών (να τη ρωτήσουν κάτι μη αναμενόμενο στο πλαίσιο της συμβατικής ευγένειας) και τις προθέσεις της, οι οποίες είναι να κατακρίνει/ειρωνευτεί τα λεγόμενα των άλλων ενοίκων της πολυκατοικίας ως επικοινωνιακά ακατάλληλα, αγενή κ.λπ. Και από αυτό το παράδειγμα επιβεβαιώνεται η διαδικαστική και όχι η εννοιολογική σημασία του *τάχα* της Κυπριακής, γιατί ο/η ακροατής/τρια καλείται να κάνει όλες αυτές τις συναγωγές στην προσπάθεια να ερμηνεύσει το εκφώνημα (54).

Σημειώνουμε ακόμη ότι και στην περίπτωση των ονείρων και φανταστικών διηγήσεων το *τάχα* έχει παρόμοια διαδικαστική σημασία, αφού πάλι δηλώνεται η αντίθεση μεταξύ δύο διαφορετικών νοητικών αναπαραστάσεων, αυτών του ονείρου και του κόσμου της

πραγματικότητας και η έκφραση των συναισθημάτων του/της ομιλητή/τριας, συνήθως θαυμασμού ή έκπληξης. Και αυτή η αντίθεση διαπιστώνεται από το (55), όπου το πεδίο *εμβέλειας* (scope) του *τάχα* δεν είναι η κύρια πρόταση αλλά η δευτερεύουσα ειδική. Άρα, αντιπαρατίθεται το περιεχόμενο του ονείρου, ότι δηλ. ο/η ομιλητής/τρια ήταν *τάχα* στην Αγγλία μαζί με τη Σ., με διαφορετική νοητική αναπαράσταση του κόσμου, όπου δεν ήταν στην Αγγλία. Το *τάχα* δεν θέτει υπό αμφισβήτηση την αλήθεια του γεγονότος ότι υπήρξε όνειρο με αυτό το περιεχόμενο, αλλά την αλήθεια του περιεχομένου του ονείρου.

(55) Είδα εφές στο όνειρο μου ότι ήμουν *τάχα* μαζί με τη Σ. στην Αγγλία.

Ανακεφαλαιώνοντας, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο ΣΔ *τάχα* της Κυπριακής χρησιμοποιείται για να δηλώσει διαφορά/αντίθεση ανάμεσα σε δύο διαφορετικές πληροφορίες/υποθέσεις (assumptions), εκ των οποίων η μία υπονοείται ως βέβαιη, καθιστώντας το προτασιακό περιεχόμενο που σημαδεύεται από το *τάχα* αβέβαιο κ.λπ. Επιπλέον, το προτασιακό περιεχόμενο που σημαδεύεται από το *τάχα* μπορεί να μην χαρακτηρίζεται ως αληθειακά αβέβαιο αλλά απλώς ως περιεχόμενο που ο ομιλητής/η ομιλήτρια δεν ενστερνίζεται, ή δεν ενστερνίζεται τα υπονοήματά του (dissociative, βλ. (53) και (54)). Γι' αυτό τον λόγο υποστηρίζουμε ότι το *τάχα* έχει διαδικαστική σημασία γιατί κατευθύνει τον/την ακροατή/τρια σε διαδικασίες συναγωγής που οδηγούν σε πραγματολογικό εμπλουτισμό του προτασιακού περιεχομένου, στην ανάδυση επιπλέον συναφών υπονοημάτων και στην έκφραση προθέσεων, στάσεων ή συναισθημάτων του πομπού.

Κεφάλαιο 4

Συμπεράσματα

Στόχος της συγκεκριμένης μεταπτυχιακής εργασίας ήταν να εξετάσει τον ΣΔ τάχα της Κυπριακής στον καθημερινό λόγο των ομιλητών/τριών και να ερμηνεύσει τον τρόπο λειτουργίας και χρήσης του. Διερευνήθηκε ο εν λόγω ΣΔ στα γλωσσικά περιβάλλοντα όπου εμφανίζεται (αποφαντικές, ερωτηματικές, προστακτικές προτάσεις, όνειρα και φανταστικές διηγήσεις) μέσα από προφορικά δεδομένα ή διαπροσωπικές συνομιλίες ηλεκτρονικών κοινωνικών δικτύων (facebook, twitter, blogspot).

Ο ΣΔ τάχα της Κυπριακής εντάχθηκε, εξετάστηκε και αναλύθηκε στα πλαίσια δύο θεωρητικών προσεγγίσεων, της ΘΓΠ και της ΘΣ. Μέσα από την πραγματολογική ανάλυσή του αναδείχτηκε ότι ο καταλληλότερος τρόπος μελέτης και εξέτασής του είναι το θεωρητικό πλαίσιο της ΘΣ, αφού έτσι παρέχεται ερμηνευτική και περιγραφική επάρκειά για πληθώρα των λειτουργιών του. Επιπλέον, στα πλαίσια της ΘΣ δίνεται μια οικονομική περιγραφική πραγματολογική ανάλυση για την πληθώρα των λειτουργιών του τάχα κάτω από τους άξονες αληθειακή (truth-conditional) ή μη υπόσταση, συνεισφορά του στη ρητή ή υπόρρητη πλευρά της επικοινωνίας αλλά και εννοιολογική (conceptual) ή διαδικαστική (procedural) σημασία.

Η μελέτη του τάχα της Κυπριακής κατέδειξε ότι έχει εννοιολογική/αληθειακή σημασία αλλά και διαδικαστική (procedural), ιδίως όταν εκφράζει στάση/πρόθεση/συναίσθημα του/της ομιλητή/τριας. Επιπρόσθετα, κωδικοποιεί αυτοπτικές ή ετεροπτικές (evidential ή hearsay) πληροφορίες και συνεπώς είναι δείκτης ερμηνευτικής (interpretive) χρήσης. Επομένως, ο τρόπος λειτουργίας του ΣΔ τάχα επηρεάζει τη ρητή πτυχή της επικοινωνίας και βοηθά στη δημιουργία επεξηγημάτων (explicature) και σύνθετων επεξηγημάτων (higher-level explicature). Επιπλέον, το τάχα της Κυπριακής παρέχει σημασιολογικούς περιορισμούς στη

συνάφεια, με την έννοια ότι παρέχει οδηγίες και καθοδηγεί τον/την ακροατή/τρια στη σημασιολογία των εκφωνημάτων του/της ομιλητή/τριας, περιορίζοντας έτσι τη διαδικασία της πραγματολογικής ερμηνείας.

Το κύριο επιχείρημα της συγκεκριμένης μεταπτυχιακής εργασίας είναι ότι ο ΣΔ τάχα της Κυπριακής μεταφέρει το σημασιολογικό χαρακτηριστικό της αμφισβήτησης αναφορικά με τις προθέσεις, στάσεις, συναισθήματα του ομιλητή/τριας και χρησιμοποιείται όταν η νοητική πραγματικότητά του/της δεν συνάδει με την κατάσταση πραγμάτων στον κόσμο.

Βιβλιογραφία

Γιαγκουλλής, Κ., (2009). *Θησαυρός της Κυπριακής Διαλέκτου. Ερμηνευτικός και Ετυμολογικός της Μεσαιωνικής και Νεότερης Κυπριακής*. Λευκωσία.

Μεντή, Αρ., (2014). *Η θέση και η λειτουργία του Εντάξει ως Δείκτη Λόγου σε Προφορικά Δεδομένα*. Στο: *Ο Προφορικός Λόγος στα Ελληνικά*, Καβάλα, Εκδόσεις Σαΐτα, σ. 93-117.

Μπέλλα, Σ., (2015). *Πραγματολογία: Από την Επικοινωνία στη Γλωσσική Διδασκαλία*. Αθήνα, Gutenberg.

Σταματάκος, Ι., (2006). *Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα. Δεμάδης.

Τζάρτζανος, Α., (1996 [1953]). *Νεοελληνική Σύνταξις*. Θεσσαλονίκη, Κυριακίδης.

Τριανταφυλλίδης, Μ., (2009). *Λεξικό της Κοινής*. Θεσσαλονίκη, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.

Τριανταφυλλίδης, Μ., [& Κ. Καρθαίος, Θρ. Σταύρου, Αχ. Τζάρτζανος, Β. Φάβης, Ν. Π. Ανδριώτης] (2009 [1941]). *Νεοελληνική Γραμματική της Δημοτικής*. Θεσσαλονίκη, Ίδρυμα Νεοελληνικών Σπουδών.

Χαραλαμπίκης, Χρ., (2014). *Χρηστικό Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα, Ακαδημία Αθηνών.

Andersen, G., & Fretheim, Th., (2000). *Introduction in Pragmatic Markers and Propositional Attitude*. Amsterdam and Philadelphia, Johns Benjamins Publishing Company, p. 1-16.

Ariel, M., (1994). *Pragmatic Operators*. In: Asher R. L./Simpson J.M.Y. (Ed.), *The Encyclopedia of Language and Linguistics*. Oxford, Pergamon Press, p. 3250-3253.

Armostis, Sp., & Terkourafi, M., (ongoing). *From Thank You To '(θ)ec^h:u: Modelling Cypriot Greek Sociopragmatics Phonetically*. Nicosia, Cyprus Linguistic Society.

Austin, J. L., (1962). *How To Do Things With Words*. Oxford, Clarendon Press.

Back, K., & Harnish, R., (1979). *Linguistic Communication and Speech Acts*. MIT Press, Cambridge, Mass.

Ballard, D. L., (1974). *Telling Like It Was Said, Part 1:4. "The hearsay Particle" of Philippine languages*. Notes on Translation, Summer Institute of Linguistics, Dallas, TX, p. 51:28.

Blakemore, D., (1987), *Semantic Constraints on Relevance*. Oxford, Blackwell.

Blakemore, D., (2002). *Relevance and Linguistic Meaning: The Semantics and Pragmatics of Discourse Markers*. Cambridge, Cambridge University Press.

Brockway, D., (1981). *Semantic Constraints on Relevance*. In: *Possibilities and Limitations of Pragmatics: Proceedings of the Conference on Pragmatics*, Ed. Herman Parret, Marina Sbisà, Jef Verschueren, John Benjamins Publishing Company, p. 57-96.

Carston, R., (1988). *Implicature, Explicature and Truth-Theoretic Semantics*. In: *Mental Representations: The interface between language and Reality*, R. Kempson (ed.), Cambridge, Cambridge University Press, p. 152-182.

Carston, R., (2000). *Explicature and Semantics*. *Linguistics* Vol. 12., 1, p. 1-44.

Chafe, N. (1986). *Evidentiality in English Conversation and Academic Writing*. In: W. Chafe and J. Nichols (eds). *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*. Norwood, NJ Ablex.

Clark, B., (1991). *Relevance Theory and the Semantics of Non-Declaratives*. University of London. PhD thesis.

Cutting, J., (2002). *Pragmatics and Discourse*. London, Routledge.

Fodor, J. A., (1983). *The Modularity of Mind*. Cambridge, Mass, MIT Press.

Fraser, B., (1990). An Approach to Discourse Markers. *Journal of Pragmatics*, Vol. 14, p.383-395.

Fraser, B., (1999). What are discourse markers?. *Journal of Pragmatics*, Vol. 31 (7), p. 931-53.

Haliday, M.A.K. & Hasan, R., (1976). *Cohesion in English*. London, Longman.

Huang, Y., (2006). *Speech Acts*. In: J. Mey (ed.), *Concise Encyclopedia of Pragmatics*. Amsterdam, Elsevier, p. 1000-1009.

Ifantidou, El., (1993). *Sentential Adverbs and Relevance*. In: *Lingua*, Vol. 90 (1-2): 69-90, p. 193-214.

Ifantidou, El., (2000). *Procedural Encoding of Explicatures by Modern Greek Particle taha*. In: *Pragmatic Markers and Propositional Attitude*, p. 119-145.

Kappler, M., & Tsiplakou, S., (2015). Miş and Mişimu: An Instance of Language Contact in Cyprus. In: C. Bulut (Ed.), *Proceedings of the Turkic Speaking Minorities in the Middle East and Linguistic Minorities in Turkey Conference*, Nicosia, 20-21, University of Cyprus.

Levinson, S. C., (1983). *Pragmatics*. Cambridge, University Press.

Palmer, F. (1986). *Mood and Modality*. CUP, Cambridge.

Pavlidou, Th., (1988). *Τα Διστακτικά Επιρρήματα*, *Studies in Greek Linguistics*. In: *Proceedings of the 9th Annual Meeting of the Department of Linguistics*, Faculty of Philosophy, Aristotle University of Thessaloniki, p. 527-546.

Urmson, J., (1963). *Parenthetical Verbs*. In C. Caton (ed) *Philosophy and Ordinary Language*. Urbana, University of Illinois Press.

Terkourafi, M., (2011). *Thank you, Sorry and Please in Cypriot Greek: What Happens to Politeness Markers When They are Borrowed Across Languages?*. *Journal of pragmatics*, Vol. 43, p. 218 -315.

Tsiplakou, S., (2005). *The Greek connective ke: towards a unitary radical pragmatic account*. Hall, D., J. Laury, M. Pak, M. Ravindranath, T. Scheffler, C. Valdes, Z. Song, S. Wagner & J. D. Wright (eds) *Proceedings of the 28th Annual Penn Linguistics Colloquium*. Philadelphia: University of Pennsylvania, p. 293-304.

ⁱ Χρησιμοποιώ τον όρο *ετεροπτικός*, σε αντίθεση με το αυτοπτικός, μεταφράζοντας τον αγγλικό όρο *hearsay* που δηλώνει έμμεση μαρτυρία δηλ. πληροφορία που αποκτήθηκε όχι από τον ίδιο τον/την ομιλητή/τρια αλλά από κάποιο άλλο πρόσωπο (Υφαντιδου 1993: 195).

ⁱⁱ Για να γίνει καλύτερα κατανοητό το εκφώνημα «Κάμε τάχα ότι μου μιλάς/Μίλα μου τάχα» είναι απαραίτητο να σκιαγραφηθεί το επικοινωνιακό πλαίσιο εκφώνησης του. Σε μια καφετέρια μιλάνε δύο φίλοι/ες και περνάει από κοντά τους κάποιος/α που ενδιαφέρει τον/την ένα/μια από τους δύο. Τότε ο ένας/μια φίλος/η λέει «Κάμε τάχα ότι μου μιλάς τζαι περνά ο/η Σ./Μίλα μου τάχα τωρά τζαι θωρεί με η Σ.» για να αποκρύψει το συναίσθημα της αγάπης/ενδιαφέροντος που νιώθει και να δείξει ότι δεν ενδιαφέρεται.

ⁱⁱⁱ Στην παρούσα μεταπτυχιακή εργασία γίνεται μια απλή αναφορά στον ΣΔ μίσιμου της Κυπριακής και η μελέτη, ανάλυση και εξέταση του δεν εμπίπτει στους στόχους της.

^{iv} Η περαιτέρω ανάλυση και εξέταση του πεδίου εμβέλειας του ΣΔ *τάχα* της Κυπριακής δεν εμπίπτει στους στόχους της συγκεκριμένης μεταπτυχιακής εργασίας.